

**Kaimo verslumas:
geroji bendruomenių patirtis**

**Rural entrepreneurship:
good experience of communities**

Kaimo verslumas:
geroji bendruomenių patirtis

Rural entrepreneurship:
good experience of communities

Sudarytoja: Snieguolė Cironkaitė

Lietuvių kalbos redaktorė: Zita Markūnaitė

Vertimas į anglų kalbą: UAB „Kalbininkai“

Dizainas: Stanislava Narkevičiūtė

Compiler: Snieguolė Cironkaitė

Lithuanian language editing: Zita Markūnaitė

English translation: UAB „Kalbininkai“

Design: Stanislava Narkevičiūtė

Leidinyi parengtas igyvendinant projektą „Kaimo verslumo gerosios patirties sklaida“

The publication was prepared by project “Dissemination of good experience of rural entrepreneurship”

Projektą igyvendino ir leidini parengė VŠĮ „DVI Daraus vystymo iniciatyvos“

Project was implemented and publication was prepared by NGO “Sustainable Development Initiatives – DVI”

Projektą remia Lietuvos Respublika

Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas

© Snieguolė Cironkaitė

©VŠĮ „DVI Daraus vystymo iniciatyvos“

■ Turinys

Apie leidinį	5
Kaimo verslumas – kas tai?	7
„Kamastos žiedas“ – ekologinio dviračių turizmo ir kaimo verslumo skatinimas. . . .	13
Ekologiškų produktų perdirbimo mikroįmonė Budraičių kaime	21
Amatų namai Petronyse	29
Pilnų namų bendruomenės vaistažolių ūkis Dzūkijos nacionaliniame parke	37
Kurkime gražesnę aplinką Trakėnuose!	45
Pabaiga	51

■ Contents

About this publication	5
Rural entrepreneurship – what is it?	7
“Kamastos žiedas” (“Kamasta ring”) – promotion of ecological bicycle tourism and rural enterprise.	13
Micro-company processing organic products in Budraičiai village	21
Craft centre in Petronys	29
Herb farm of the “Full House” Community in Dzūkija National Park	37
Let’s create a nicer environment in Trakėnai	45
Final word	51

About this publication

Recently, quite a lot of attention has been focused on the retraining and reskilling of rural residents in order to accelerate the transition away from agricultural activity, because the more employment is available in the countryside, the more residents it can support, and the better their economic condition; proportionately people are happier, have more initiative, they see better prospects, they reach for bigger goals. Rural enterprise is an especially important aspect of rural people's activities in promoting village development and growth. Probably the greatest influence on rural enterprise is the initiative of rural people, although no less important are financial resources, certain business knowledge and skills, and preparation of a good business plan. Nevertheless, business initiatives are often suppressed by fear and a feeling of uncertainty about whether the idea is good, whether it really can be realized, whether the current state of knowledge is sufficient, and so on.

In Lithuanian rural communities there is a lack of systemized information about the possibilities for setting up a business and a workplace. Sharing of a good experience influences people's initiative and innovative thinking – it is a means for promotion of entrepreneurship which goes together with development of necessary knowledge and skills. For this reason in this publication good experiences of rural communities are systematically introduced in the context of implementing advanced, innovative, environment friendly business ideas, creating additional sources of income for local residents, successfully implemented projects and village initiatives. This publication aims to engage the residents of rural areas, to demonstrate

Apie leidinį

Pastaruoju metu, siekiant paspartinti kaimo gyventojų perėjimą prie ne žemės ūkio veiklos, daug dėmesio skiriama jų persikvalifikavimui, naujų įgūdžių formavimui ir taip prisidedama prie ekonominės kaimo padėties gerinimo, kas, savo ruožtu, skatina ir teigiamus socialinius pokyčius. Tai, kad žmonės mato galimybes siekti ilgalaikių tikslų, mato savo veiklos perspektyvą, skatina žmonių optimizmą, didina jų iniciatyvumą. Kaimo žmonių verslumas, asmeninis iniciatyvumas, finansiniai ištekliai, verslo valdymo žinios ir įgūdžiai, gero verslo plano parengimas – ypač svarbūs užtikrinant ilgalaikį užimtumą, kaimo plėtrą ir augimą. Tačiau dažnai verslo iniciatyvas stabdo ir tokie jausmai kaip baimė ir netikrumo jausmas, abejonės, ar turima idėja gera ir įgyvendinama, ar užteks žinių ir pan.

Bendraujant su Lietuvos kaimo bendruomenėmis, dažnai vis dar jaučiama, kad trūksta informacijos apie verslo bei darbo vietų kūrimo galimybes kaimo vietovėse, jau vykdytų projektų pavyzdžius. Šiame leidinyje apžvelgiama geroji kaimo bendruomenių patirtis įgyvendinant pažangias, inovatyvias, aplinkai nekenksmingas verslo idėjas, kuriant papildomų pajamų šaltinius vietos gyventojams, aptarti keletas sėkmingai Lietuvoje įgyvendinti kaimo projektai. Leidiniu siekiama sudominti kaimo vietovių gyventojus, parodyti alternatyvios veiklos plėtros kaime galimybes ir taip prisidėti prie naujų verslų kūrimo skatinimo.

Nors sėkmingų privataus verslo iniciatyvų kaime Lietuvoje nestinga, tačiau atvejai, kai verslo imasi ir toliau plėtoja bendruomenė, vis dar pavieniai, keletas jų pateikiami šiame leidinyje. Kita vertus, renkant informaciją leidiniui

the possibilities for the development of alternative activity in rural areas and to promote the setting up of new businesses.

Currently in Lithuania there are not many examples of enterprise projects in rural communities; the some of them are introduced in this publication. However, in gathering information for the publication it became clear that a not inconsiderable number of Lithuanian rural communities are just now beginning to implement projects which will in the future grow into businesses. A much bigger number of communities are thinking about setting up businesses in the future. Thus, this publication aims to present the ideas of a successful business, to give information about goals achieved, about difficulties experienced, *et cetera*.

All the described projects are different, oriented towards totally different activities, however all share a common goal: to improve the lives and environment of rural people, to increase employment, to show the wider society that the rural is not dying, but on the contrary, is active, has initiative and is aiming high.

The authors would like to thank the community members and implementers of the project for the information they provided and for allowing us to use their photos. Photos from the archives of Ambražiskiai, Budraičiai, Petronys, “Full house”, and Trakėnai communities were used in this publication.

įsitikinome, kad nemaža dalis Lietuvos kaimo bendruomenių dar tik pradeda įgyvendinti projektus, kurie ateityje išaugs į verslą. Dar didesnė dalis bendruomenių galvoja apie verslo steigimą ateityje. Todėl šiuo leidiniu skatinama supažindinti su sėkmingomis verslo idėjomis, suteikti informacijos apie pasiektus rezultatus, iškilusius sunkumus ir kt.

Visi aprašomi projektai yra skirtingi, juose vykdomos skirtingos veiklos, tačiau visų jų bendras tikslas – gerinti kaimo žmonių gyvenimą, aplinką, didinti užimtumą, parodyti visuomenei, kad kaimas ne miršta, bet, priešingai, yra aktyvus, iniciatyvus ir turintis ambicingų tikslų.

Leidinio rengėjai dėkoja kaimo bendruomenių ir projektų vykdytojams už suteiktą informaciją ir galimybę pasinaudoti jų nuotraukomis. Leidinyje panaudotos Ambražiškių, Budraičių, Petronių, Pilnų namų, Trakėnų kaimo bendruomenių narių nuotraukos.

Rural entrepreneurship – what is it?

Recently in Lithuania, rural communities have been motivated to effective action by the shared goal of improving living conditions for rural people. In order to achieve this goal, rural communities implement various cultural, social, business and other initiatives which are aimed at active engagement of village residents in the cultural and social life of village, at increasing employment among the village people, at promoting social activity, striving for perfection, and good communication.

Such effective action by rural communities shows the positive tendencies of rural development: examples of successful activity inspire other communities, and communication helps to find answers to the questions which arise. Not every village resident has the ability and opportunity to earn a stable income from farming. In villages which are remote from bigger cities and regional centres, unemployment becomes a pressing issue, aggravated in many cases by the lack of properly functioning transportation links with bigger cities. When a resident of a village does not have his/her own transport, possibilities for his/her employment are limited. This creates a necessity to look for possibilities outside of agricultural activity.

The concept of “enterprise” is derived from the English word *entrepreneurship*, which includes the ability to find new opportunities, and the possibility to realize oneself and to create economic or social value. In scientific literature, entrepreneurship is analyzed in two main aspects. (Adamonienė, Šilingienė, 2008)

On the one hand, entrepreneurship is defined differently by scientists: some of them state that it is an initiative, others that it is an innate or acquired human quality that allows a person to think innovatively, to act positively and to take risks. According to L. Juozaitienė (2003), entrepreneurship is a subtle quality influencing

Kaimo verslumas – kas tai?

Pastaruoju metu Lietuvoje ypač aktyviai kuriasi ir veikia kaimo bendruomenės, kurias vienija pagrindinis tikslas – gerinti kaimo žmonių gyvenimą. Šios bendruomenės vykdo įvairias veiklas ir iniciatyvas, kuriomis siekia aktyviai įtraukti kaimo gyventojus į kultūrinį ir socialinį gyvenimą, didinti kaimo žmonių užimtumą, puoselėti bendruomeniškumo dvasią, skatinti tobulėjimo sieki, bendravimą.

Toks kaimo bendruomenių aktyvumas rodo teigiamas kaimo vystymosi tendencijas, sėkmingos veiklos pavyzdžiai įkvepia kitas bendruomenes, o bendradarbiavimas tarpusavyje padeda rasti atsakymus į kylančius klausimus. Ne kiekvienas kaimo gyventojas turi galimybių ir gebėjimų užsitikrinti stabilias pajamas ūkininkaudamas, todėl yra priverstas ieškoti ne žemės ūkio veiklos galimybių. Atokiau nuo didesnių miestų ir rajonų centrų išsikūrusiuose kaimuose susiduriama su nedarbo problema, kurią dar labiau paaštrina ne visur tinkamai funkcionuojanti susisiekimo su didesniais miestais sistema – neturint nuosavo transporto, apribojamos galimybės kaimo žmogui įsidarbinti. Todėl asmeninė iniciatyva, kuriant darbo vietas, plėtojant verslą, tampa ypač aktuali.

Verslumo sąvoka kildinama iš anglų kalbos žodžio *entrepreneurship*, kuris siejamas su mokėjimu iš naujo atrasti galimybes realizuoti save ir kurti ekonominę arba socialinę vertę. Mokslinėje literatūroje verslumas analizuojamas dviem pagrindiniais aspektais (Adamonienė, Šilingienė, 2008).

Viena vertus, mokslininkai verslumą apibūdina skirtingai: vieni jų teigia, kad verslumas yra iniciatyva, kiti, kad tai įgimtos ir įgytos žmogaus savybės, leidžiančios jam novatoriškai mąstyti ir aktyviai veikti bei rizikuoti. Pasak L. Juozaitienės (2003), verslumas – tai sudėtinga savybė, kuri lemia verslininkystės gyvavimą ir yra

the existence of business activity and it is a more qualitative expression of abilities and qualities which are characteristic to individual people who distinguish themselves through activity, initiative, knowledge and curiosity, strong inner motivation, tendency to novelty, economy, and openness to risk. In any case a person's capability to organize business, to implement innovations, and to risk his/her property in order to gain profit, is highlighted. (Adamonienė, Šilingienė, 2008)

On the other hand, although entrepreneurship is often understood as an expression of human qualities and capabilities in activity, no less important are external factors which encourage enterprise. In the context of larger-scale enterprise, the qualities, professional knowledge and experience of one person are not enough. Business and its structures exist within a certain environment in which certain processes occur. To a great extent, enterprise depends on how people are encouraged to start business. A crucial impact on business is that made by society when it chooses what to buy and how much money it has and how it reacts to one or another business. (Adamonienė, Šilingienė, 2008)

Business is mostly developed in cities, where greatest attention is given to the development of infrastructure and to the formation of conditions favourable to business, and to the education of human enterprise. Uneven business development becomes an obstacle to the strengthening of economic power, giving rise to undesired social consequences. In order to ensure the even economical and social development of rural areas it is necessary to increase the entrepreneurship of rural people.

It is increasingly acknowledged that the development of entrepreneurship of local residents is one of the factors that aids the strengthening of economical competitiveness in rural locations. The entrepreneurship of rural people helps not only to achieve individual business goals, but also to direct local residents

daugiau kokybinė sugebėjimų ir savybių išraiška, būdinga atskiriems žmonėms, pasižymintiems aktyvumu, iniciatyva, žiniomis ir smalsumu, tvirta vidine motyvacija, polinkiu į naujoves, taupumu, galimybe rizikuoti. Bet kokių atveju akcentuojamas žmogaus sugebėjimas organizuoti verslą, įgyvendinti inovacijas, rizikuoti savo turtu siekiant pelno (Adamonienė, Šilingienė, 2008).

Kita vertus, nors verslumas dažnai suvokiamas kaip žmogaus savybių ir gebėjimų raiška veikloje, tačiau ne mažiau svarbūs ir išoriniai verslumą skatinantys veiksniai. Esant didesniems verslo užmojams, vieno asmens savybių, profesinių žinių bei patirties nepakanka. Verslas ir jo sistema egzistuoja tam tikroje aplinkoje, kurioje vyksta tam tikri procesai. Verslumas didele dalimi priklauso ir nuo to, kaip žmonės skatinami imtis verslo. Esminį poveikį verslui daro visuomenė, pasirinkdama, ką pirkti, kiek ji turi pinigų ir kaip reaguoja į vieną ar kitą verslą (Adamonienė, Šilingienė, 2008).

Kaimo vietovės atlieka ne tik gamybinę funkciją, bet vykdo ir papildomas funkcijas: saugo ir regeneruoja natūralų bei kultūrinį kraštovaizdį, kuria ir tinkamai eksploatuoja kaimo viešojo naudojimo infrastruktūrą ir kt. Tik gyvybingos ir konkurencingos kaimo vietovės gali užtikrinti šių funkcijų teikimą (Vazonis, Čiūtaitė, 2010). Tuo tarpu verslas dažniausiai plėtojamas miestuose, kur nepalyginamai didesnis dėmesys skiriamas infrastruktūros plėtrai, palankių verslui sąlygų sudarymui ir žmonių verslumo ugdymui. Netolygi verslo plėtra tampa kliūtimi šalies ekonominės galios stiprėjimui, lemia nepageidaujamas socialines pasekmes.

Neabejojama, kad vietos gyventojų verslumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, kurie nulemia kaimo vietovių ekonominį konkurencingumą. Kaimo gyventojų verslumas padeda ne tik siekti individualistinių verslo tikslų, bet ir kreipia vietos gyventojus bei jų organizacijas atkakliai veikti, siekiant užsibrėžtų viešųjų tikslų. Išorinė parama verslumui ugdyti ir bendruomenių

and their organizations towards consistent activities in pursuit of agreed public goals. External support for business education, and for its establishment in rural communities, opens up new possibilities for the establishment of enterprises based upon innovative activity and for job creation, at the same time strengthening economical competitiveness of rural locations. (Vaznonis, Čiūtaitė, 2010) The implementation of projects of various kinds increases employment, helps human development not to fall behind in an ever-changing contemporary world, and helps to educate a young generation, to inspire it, and to integrate it into the society.

Nevertheless, not many people decide to establish their own business. In analyzing enterprise in Lithuanian rural communities, it has emerged that in the whole of Lithuania until 2012, very few business development projects have been implemented whose results are already noticeable. This raises the question: what is the reason for so little entrepreneurship in rural communities? There are several reasons, among which are: lack of skills and knowledge, risk-aversion, fear of taking on huge responsibility, lack of initiative, unfavourable economic conditions and other reasons. As is explained by the professionals, a contemporary rural resident must understand business processes, be well-equipped to evaluate the situation, to make creative decisions out of the ordinary, be able to anticipate and use new commercial ideas under new conditions, be able to evaluate the viability of new ideas, be able to run the company, and to professionally evaluate the internal and external environment. (Adamonienė, Šilingienė, 2008)

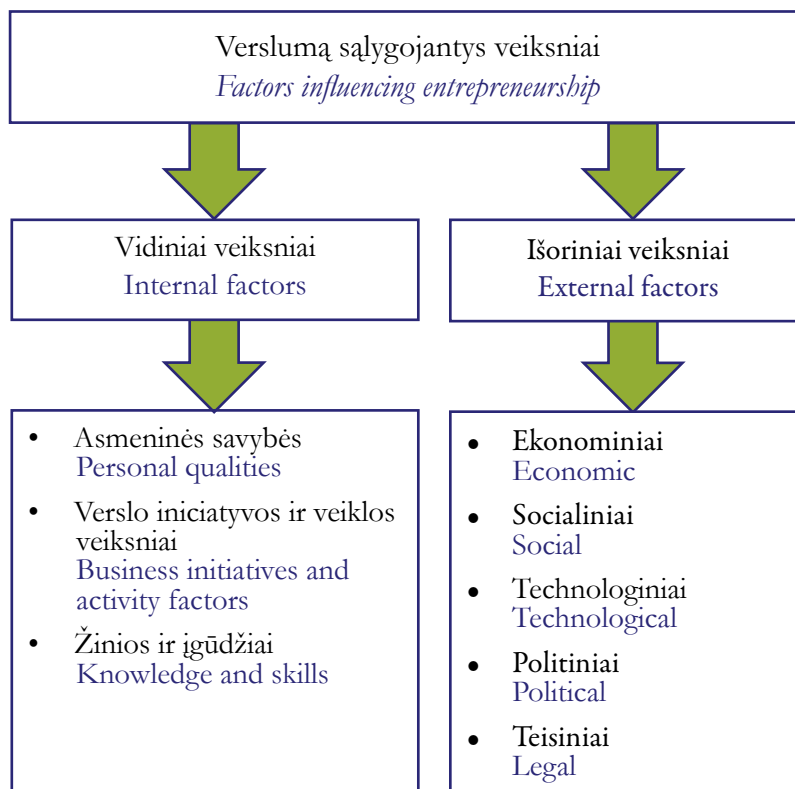
Before starting their activity, rural communities which were implementing business development projects had similar fears; and now they are happy with the results, share their experience and reach for bigger goals. What helped to overcome these fears? Mostly, believing in the idea, seeking for a better life, initiative. And in this case a Lithuanian rule “he who does not risk, does not drink champagne” applies.

kaimo vietovėse kūrimuisi atveria naujas galimybes steigti įmones, pagrįstas novatoriška veikla, kurti darbo vietas, tuo pačiu stiprinant kaimo vietovių ekonominį konkurencingumą (Vaznonis, Čiūtaitė, 2010). Įgyvendinami įvairaus pobūdžio projektai didina žmonių užimtumą, padeda tobulėti, neatsilikti nuolat besikeičiančiame šiuolaikiniame pasaulyje, ugdyti jaunąją kartą, įkvėpti ją, padėti integruotis į visuomenę.

Tačiau nedaug žmonių ryžtasi kurti nuosavą verslą. Analizuojant Lietuvos kaimo bendruomenių verslumą, paaiškėjo, kad visoje Lietuvoje iki 2012 metų tebuvo įgyvendinta labai nedaug verslumo projektų, kurių rezultatai jau yra pastebimi. Kyla klausimas, kas lemia tokį mažą kaimo bendruomenių verslumą? Vienos priežasties čia nėra: tai ir igūdžių bei žinių trūkumas, baimė rizikuoti, prisiimti didelę atsakomybę, iniciatyvumo trūkumas, nepalankios ekonominės sąlygos ir kitos priežastys. Kaip teigia profesionalai, šiuolaikinis kaimo gyventojas privalo suprasti verslininkystės procesą, sugebėti gerai įvertinti situaciją, nestandartiškai, kūrybiškai priimti sprendimus naujomis sąlygomis, mokėti numatyti ir panaudoti naujas komercines idėjas, sugebėti įvertinti naujų idėjų perspektyvumą, sugebėti vadovauti ūkiui, profesionaliai įvertinti vidinę ir išorinę aplinką (Adamonienė, Šilingienė, 2008).

Prieš pradėdamos veiklą, panašių baimių turėjo ir verslumo projektus įgyvendinusios kaimo bendruomenės, kurios dabar džiaugiasi pasiektais rezultatais, dalijasi patirtimi ir siekia dar didesnių tikslų. Kas padėjo įveikti šias baimes? Dažniausiai – tikėjimas savo idėja, geresnio gyvenimo siekis, iniciatyvumas. Ir šiuo atveju galioja taisyklė, kad „kas nerizikuoja, tas negeria šampano“.

Tačiau tradicinis žemės ūkis prarado vyraujančią poziciją kaip užimtumo ir pajamų šaltinis kaime. Pajamų šaltiniai kaime tampa gausesni ir įvairesni. Kaimo amatai – viena ūkinės veiklos įvairinimo formų, gyventojams ne tik teikianti

- Verslumą lemiančių veiksnių sistema (pagal: Adamonienė, Šilingienė, 2008)
System of factors which encourage entrepreneurship (based on: Adamonienė, Šilingienė, 2008)

Traditional agriculture has lost its dominant position as a source of employment and income in rural areas. Sources of income in rural areas are becoming more numerous and more varied. Rural crafts is one area of diversification of agricultural activity that not only brings residents income, but also helps to preserve their ethno-cultural heritage. (Kšivickienė, Ribašauskienė, 2007)

In rural areas of Lithuania one clear development trend has been rural tourism. Yet, this activity is a business of smart, educated middle-aged residents in which farmers more often may be helpers and not business initiators. Rural tourism which is run by both city-dwellers and villagers relies on farmers for realization of agricultural production, trade production, services, although more attention to education of farmers in enterprise is required. Rural tourism is one of the most rapidly developing businesses. In 2003 there were 288 rural tourism

pajamas, bet ir padedanti išsaugoti etnokultūros paveldą (Kšivickienė, Ribašauskienė, 2007).

Lietuvos kaimo vietovėse taip pat neabejotiną perspektyvą ir plėtros tendenciją turi kaimo turizmas. Kol kas ši veikla yra sumanių, aukštu išsilavinimu pasižyminčių vidutinio amžiaus gyventojų verslas, kuriame ūkininkai dažniau gali būti pagalbininkai nei verslo iniciatoriai. Kaimo turizmas, plėtojamas tiek miestiečių, tiek kaimo žmonių, sudaro prielaidas ūkininkams realizuoti žemės ūkio produkciją, amatininkystės dirbinius, paslaugas, tačiau reikia daugiau dėmesio skirti ūkininkų verslumo ugdymui. Kaimo turizmas – vienas sparčiausiai besiplečiančių verslų. 2003 m. šalyje veikė 288 kaimo turizmo sodybos, iki 2004 m. pabaigos jų padaugėjo 36 proc., o iki 2006 m. pabaigos – dar 15 proc. ir sudarė 530 (Kšivickienė, Ribašauskienė, 2007).

Vidinius verslumą lemiančius veiksnius pirmiausia apibūdina asmens savybės ir vidinė

homesteads active in the country, by the end of 2004 the number had increased by 36%, and by the end of 2006 it had increased by a further 15%, to a total of 530. (Kšivickienė, Ribašauskienė, 2007)

Rural areas perform functions in addition to production: protection and regeneration of the natural and cultural landscape, the creation and appropriate exploitation of rural infrastructure, *et cetera*. Only viable and competitive rural locations can ensure the provision of these functions. (Vaznonis, Čiūraitė, 2010)

Internal factors influencing entrepreneurship are defined in terms of personal qualities and internal motivation to start a business. Analysis in the scientific literature of qualities influencing personal entrepreneurship distinguishes the following basic qualities: activity, responsibility, persistence, determination, industriousness, economy, self-confidence, self-expression, communication factors, aptitude for novelties, openness to information, self-motivation, communication, organizational skills, ability to manage.

Motivation to start a business is conditioned by business initiatives and activity factors. V. Pruskus (2003) distinguishes various incentives such as: desire to make a fortune, ambition to be independent, the wish to show off one's abilities, to create employment for himself/herself, to put one's own idea into practice, self-expression needs, *et cetera*. J. Heeboll (1995) mentions a number of factors which motivate business initiators and stimulate activity: a strong impulse to act freely as he/she wants; pleasure in creativity; the need to see the results of one's own activity; economic benefit; dissatisfaction with current work; stimulation when challenging and risky tasks are being performed; a person tuned in to a role of a businessman; the need to direct others; need for oneself and others to prove their knowledge; desire for domination.

motyvacija imtis verslo. Mokslinėje literatūroje verslumą lemiančias asmenines savybes analizavę mokslininkai išskiria šias esmines savybes: aktyvumas, atsakingumas, atkaklumas, ryžtingumas, darbštumas, taupumas, veiklumas, pasitikėjimas savimi, saviraiška, bendravimo veiksnys, polinkis naujovėms, imlumas informacijai, savimotyvacija, bendradarbiavimas, organizaciniai gebėjimai, gebėjimas vadovauti.

Motyvaciją imtis verslo lemia verslo iniciatyvos ir veiklos veiksniai. V. Pruskus (2003) išskiria labai įvairias paskatas, tokias kaip noras praturtėti, siekimas būti savarankišku, noras parodyti savo sugebėjimus, susikurti sau darbo vietą, įgyvendinti savo idėją, saviraiškos poreikis ir kt. J. Heeboll (1995) nurodo tokius veiksnius, kurie yra verslo iniciatorių motyvacija ir veiklos stimulai: stiprus poveikis laisvai daryti taip, kaip jis arba ji pati nori; džiaugsmas kurti; poreikis matyti konkrečius savo veiklos rezultatus; ekonominė nauda; nerimas dėl dabartinio darbo; stimuliavimas, kai atliekamos iššaukiamos ir rizikingos užduotys; asmuo, įsijautęs į verslininko vaidmenį; poreikis vadovauti kitiems; poreikis pačiam sau ir kitiems įrodyti savo išmanymą; potraukis dominuoti.

Žinios, naujausios informacijos prieinamumas, igūdžiai protingai naudotis turimais ištekliais tampa vienu svarbiausių veiksnių, didinančių Lietuvos žmonių verslumą. Šiandien Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos šalyse, švietimas įgyvendinamas remiantis Europos Komisijos Lisabonoje 2002 m. priimtu Mokymosi visą gyvenimą memorandumu. Lietuvos Vyriausybė įgyvendina žinių visuomenės sukūrimo iki 2010 m. programą. Jos tikslas – sukurti visuomenę, kuri gebėtų konkuruoti ir veiktų kompleksiskai bei iniciatyviai. Vis aktualesnis tampa žmonių, kurie gyvena kaime, specialybės žinių gilinimas, kitų profesijų mokymas (Smulkauskas..., 2004).

Kaimo gyventojų verslumo skatinimui vien asmens savybių, motyvacijos, žinių bei igūdžių nepakanka. Verslas ir jo sistema egzistuoja tam

Knowledge, availability of the newest information, the skill of managing the available resources are among the most important factors increasing the entrepreneurship of the Lithuanian people. Today in Lithuania, as in other countries of the European Union, education is implemented according to “a Memorandum of Lifelong Learning” of the European Union approved in Lisbon in 2002. The Government of Lithuania is implementing a plan for development of the society’s knowledge until 2010. Its goal was to create a society that would be able to compete and would influence through initiative in a complex environment. Increasingly relevant is the improvement of specialised knowledge among people who live in rural areas, learning new professions (Small..., 2004).

For promotion of rural entrepreneurship, personal qualities, motivations, knowledge and skills are not enough. Business and its structures exist in a particular environment. Research suggests that the entrepreneurship of residents of rural areas is most effectively encouraged by an environment which is favourable to business, by the support of the state/municipality and by business incubators.

Sources of literature:

1. Sociological evaluation of diversification of economic activity in villages (Kšivickienė, Ribašauskienė, 2007).
2. Scientific entrepreneurs start companies. Denmark (Heeboll, 1995).
3. Links between economic competitiveness of rural locations and the enterprise of local residents (Vaznonis, Čiūtaitė 2010).
4. Business ethics. Vilnius: Enciklopedija (Pruskus, 2003).
5. Strategy and measures of small and medium business development in rural areas. Kaunas: Lithuanian Regional Research Institute (2004).
6. Special features of enterprise of Lithuanian village residents (Adamonienė, Šilingienė, 2008).

tikroje aplinkoje. Tyrimai rodo, kad labiausiai kaimo gyventojų verslumą skatina palanki verslui aplinka, valstybės arba savivaldybės bei verslo inkubatorių parama.

Naudota literatūra:

1. Adamonienė R., Šilingienė V. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai. 2008.
2. Heebol J. Mosklinių verslinių įmonių pradžia. Danija. 1998.
3. Krivickienė D., Ribašauskienė E. Ūkinės veiklos įvairinimo kaime sociologinis vertinimas. 2007.
4. Pruskus V. Verslo etika. Vilnius: Enciklopedija. 2003.
5. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kaimo vietovėse strategija ir priemonės. Kaunas: Lietuvos regioninių tyrimų institutas. 2004.
6. Vaznonis V., Čiūtaitė D. Kaimo vietovių ekonominio konkurencingumo ir vietos gyventojų verslumo sąsajos. 2010.

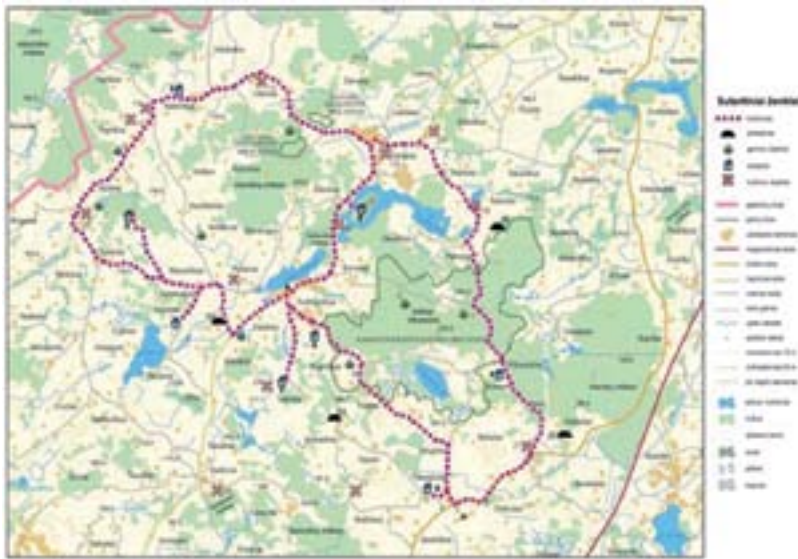

AMBRAŽIŠKIŲ BENDRUOMENĖS
CENTRAS

„Kamastos žiedas“ – ekologinio
dviračių turizmo ir
kaimo verslumo skatinimas

“Kamastos žiedas” (“Kamasta ring”) –
promotion of ecological bicycle tourism
and rural enterprise

■ „Kamastos žiedo“ maršrutas
Route of “Kamasta ring”

“Kamastos žiedas” (“Kamastaring”) is a bicycle track in the Kamasta landscape reserve, leading the visitor along the roads of the real and living countryside, visiting homesteads of various farmers, enjoying the natural surroundings. This route was marked out in 2006–2009 when the Community of Ambraziškai village implemented the “Kamasta ring” project – promotion of ecological bicycle tourism and rural enterprise.

Basic information

Location: Surroundings of Ambraziškiai village, Kamasta landscape reservation, Giedraičiai local council, Molėtai district

Duration of the project:
December 2006 – January 2009

Contacts: phone: +370 670 08 859;
e-mail: ambraziskiai@gmail.com;
v.sironas@gmail.com
www.ambraziskiai.moletai.lt

This project was intended not only to develop thoughtful tourism and rural enterprise but also to protect the biological diversity of the Kamasta landscape reservation by creating an attractive bicycle tourism infrastructure, by regulating visitor flows in the reservation and in the surrounding areas and by minimizing the social dislocation of residents.

„Kamastos žiedas“ – tai dviračių trasa Kamastos kraštovaizdžio draustinyje. Šis maršrutas veda tikro, gyvo kaimo keliais, pakeliui aplankant įvairių ūkininkų sodybas, pasigrožint gamta. Ši trasa buvo parengta 2006–2009 metais, kai Ambraziškių kaimo bendruomenė įgyvendino projektą „Kamastos žiedas“ – ekologinio dviračių turizmo ir kaimo verslumo skatinimas“. Šis projektas ne tik skatino pažintinį turizmą ir vietos gyventojų verslumą, bet prisidėjo ir prie biologinės įvairovės Kamastos kraštovaizdžio draustinyje išsaugojimo, nes sukūrus patrauklią dviračių turizmo infrastruktūrą, pradėti reguliuoti lankytojų srautai draustinyje.

„Šio projekto ištakos yra mūsų testinio projekto „Kempingas „Obuolių sala“ ir vietinio verslo perspektyvos“ veiklos rezultatas. Tuomet mes svajojome, kaip mažiausiomis sąnaudomis galima būtų išnaudoti atsiradusį turistinį potencialą. Taip gimė gana nemažas galimų veiklų sąrašas. Atsiradus galimybei pasinaudoti bendra Pasaulio aplinkos fondo Mažųjų projektų programos ir LR žemės ūkio ministerijos parama, susidarė sąlygos pabandyti įgyvendinti savo svajones“, – sako Ambraziškių bendruomenės centro pirmininkas Virgilijus Šironas.

Kempingas pasiruošęs priimti visus norinčius
We are ready to welcome everyone
to our campsite

“This project originates from the results of our ongoing project ‘Camping ‘Apple island’ and perspectives of local business’. Then we were considering how it would be possible at low cost to make the most of the tourist potential that arose. In this way we came up with a not inconsiderable list of activities. When an opportunity appeared to avail of joint support of Global Environment Facility Small Grants Programme and Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, the conditions fell into place to bring these dreams to reality”, says the chairman of Ambraziškių Community Centre, Virgilijus Šironas.

Activities and results of the project

During the project the route of the bicycle track, 40 km in length, was planned and marked out, 13 rest stops with the necessary infrastructure were constructed, and a leaflet and a map of the track were published.

Local people also became keen on improving the surrounding environment: many work teams for performance of various works were organized, and nature management activities were performed in the 0.5 ha area of the Oak reserve. By means of demonstration and example the possibilities of management of domestic organic waste and of reduction of environmental pollution in a rural location as well as small information point made of soil sacks were shown.

The track is also unique, as 7 specialized home-steads along the route are now ready to attract travellers by the following different activities:

Pagrindinė informacija

Vietovė: Ambraziškių kaimo apylinkės, Kamastos kraštovaizdžio draustinis, Giedraičių sen., Molėtų r.

Projekto trukmė: 2006 m. gruodis – 2009 m. sausis

Kontaktai: tel. 8 670 08 859;
el. paštas: ambraziskiai@gmail.com,
v.sironas@gmail.com;
www.ambraziskiai.moletai.lt

Projekto veiklos ir rezultatai

Vykdamt projektą buvo parinktas 40 km ilgio dviračių tako maršrutas, jame įrengta 13 poilsio vietų su reikalinga infrastruktūra, išleista tako schema ir informacinis lankstinukas.

Projekto metu gyventojai suskubo tvarkyti ir apylinkes: buvo organizuota daug aplinkos tvarkymo talkų, laikantis gamtotvarkos plano sutvarkyta 0,5 ha Ažuolų draustinio. Taip pat buvo įrengtos demonstracinės priemonės, kad parodyti kaip galima tvarkyti komunalines organines atliekas ir mažinti taršą kaimo vietovėse, iš grunto mišiniu pripildytų maišų buvo pastatytas mažas informacinis centras.

- Kiekvienoje projekto sodyboje įrengta reikiama turizmo infrastruktūra: nuorodos, informaciniai standai...

Each of the project's homesteads is equipped with corresponding tourism infrastructure: links, information stands,...

- In “Rabbits Homestead” (Pušalotas village) it is possible to get to know the secrets of rabbit-breeding, and to hold rabbits in one's hands;
- In “Bread Homestead” (Papiškiai village) it is possible to get to know the process of bread baking (from grain threshing to bread baking), and to get acquainted with traditions of this region related to baking;
- In “Ecological Homestead” (Stalieriškiai village) visitors may get acquainted with the special features, advantages and problems of ecological farming, and look around the fields;
- The owners of “Frogs Homestead” (Vilkaraičiai village) do not practice traditional agriculture – they run various educational programmes. Here it is possible to get acquainted with the use of various field and forest herbs for food, medicines, and cosmetics, to wade through the woods and marshes, and to see cornerstone habitats, where all agricultural activities are forbidden. In this homestead during the

Maršrutas ypatingas dar ir tuo, kad jame esančios 7 ūkininkų sodybos yra pasirengusios viliooti keliautojus skirtinga veikla:

- Triušių sodyboje (Pušaloto k.) galima susipažinti su triušininkystės paslaptimis, palaikyti rankose triušius;
- Duonos sodyboje (Papiškių k.) galima susipažinti su duonos kepimo procesu (nuo grūdų kūlimo iki duonos kepimo), sužinoti šio krašto papročius, susijusius su duonos kepimu;
- Ekologinėje sodyboje (Stalieriškių k.) lankytojai gali susipažinti su ekologinio ūkininkavimo ypatumais, pranašumais ir problemomis, apžiūrėti laukus;
- Varlių sodybos (Vilkaraičių k.) šeimininkai neužsiima tradiciniu žemės ūkiu – jie veda įvairias edukacines programas. Čia galima susipažinti su įvairių lauko ir miško augalų panaudojimu maistui, vaistams, kosmetikai, pabraidžioti po mišką ir pelkes, pamatyti, kaip atrodo kertinės buveinės, vietos, kur draudžiama bet kokia ūkinė veikla. Sodyboje projekto metu pastatytas „Kamastos žiedo“ informacinis punktas panaudojant

project an information point of “Kamasta ring” was built, using a technique that is new in Lithuania of building from the soil, and internet access was established;

- In “Beef Cattle Farm” (Radžiūnai village) there is a herd consisting of more than 160 beef cattle. Visitors may enjoy beautiful views from an observation site which is located at a height of three meters;
- In “Bees Homestead” (Vaičeliai village) it is possible to get acquainted with ancient traditions of apiculture, to buy bee products - honey, royal jelly, pollen and wax, and to try honey from various plants. In hives, which were made specifically for the project, with glass walls it is possible to watch the wonderful family life of bees;
- In “Fowl Homestead” (Ambraziškiai village) it is possible to get acquainted with various kinds of fowl, including chickens, turkeys, peacocks, and quails. Visitors are able to try fresh omelette, and to nibble quail eggs with eggshells.

The project team was aware that in order to ensure sustainability of started actions education is needed: aiming to increase entrepreneurship of local people, raising their knowledge on environment-friendly way of living, provision of services to cyclists and other tourists. 8 theoretical and practical seminars and other public events were organized, in which 130 participants took part. 7 guides from a local youth group were trained and prepared to work so that the visitors would get quality services. The community was most impressed by the practical seminars, in which the participants themselves constructed modern composting boxes, equipped a bio-toilet, tried-out the construction of buildings out of sacks of soil (a technology that is very new in Lithuania), and tried to construct solar panels.

naują Lietuvoje statybos iš grunto technologiją, įrengta interneto prieiga;

- Mėsinių galvijų ūkyje (Radžiūnų k.) gano si daugiau nei 160 mėsinių galvijų banda. Lankytojai gali pasigrožėti puikiais vaizdais iš trijų metrų aukštyje esančios stebėjimo aikštelės;
- Bičių sodyboje (Vaičelių k.) galima susipažinti su senovinėmis bitininkavimo tradicijomis, išsigyti bičių produktų – medaus, bičių duonelės, žiedadulkių, pikio, paskanauti įvairių augalų medaus. Specialiai projekto metu įrengtuose aviliuose su stiklo sienelėmis galima stebėti nuostabų bičių šeimos gyvenimą;
- Naminių paukščių sodyboje (Ambraziškių k.) galima pamatyti įvairių naminių paukščių: vištų, kalakutų, povų, putpelių ir kitų. Lankytojai gali pasivaišinti šviežia kiaušiniene, pakramsnoti putpelių kiaušinių su lukštais.

Nepamiršta, kad norint užtikrinti rezultatų tęstinumą būtinas ir švietėjiškas darbas: didinant

■ Pavėsinės
...arbours,..

The local press was monitoring the implementation of the project very positively: there were about 20 articles and press releases in local press, not to mention the internet. Moreover, the community itself had produced a number of various informative and educational publications: the above mentioned leaflet and map of the track, brochures about the building, installation and use of the bio-toilet and brochures about building with soil sacks, as well as a film in a compact disk.

The income received from the activities like rent of bicycles, services provided in farms, guiding services, etc., are used for the salaries of guides, maintenance of farms, and the track.

Problems that occurred

Inevitably in implementing any project, some problematic situations arise. The community of Ambraziškiai village is no exception.

“It is not as easy to involve people in the project as it seems. In other words, participants of the project came with a very different motivations and different levels of motivation. However, it generated a desire to participate in “Ring” events (meetings, working groups, to make contributions)”, says community chairman, V. Šironas.

“Another difficult problem is entrepreneurship. There are some subtleties. First of all, when we were thinking about the benefit of this project we did not have any illusion that the money would start flowing in. We realistically considered it as additional income. Unfortunately, irrespective of its size (even as little as 100-400 Lt), people had to undertake additional accounting, additional taxes occurred, thus many preferred not to charge the visitors any money. However, costs arose in some homesteads, not all of them minor. For example food, medicines, security, et cetera, in the “Rabbits” and “Fowls” homesteads. For this reason people were put off. We tried to address the issue of additional accounting at various levels – in the Seimas, in

kaimo žmonių verslumo gebėjimus, šviečiant juos apie aplinkai palankų gyvenimą, paslaugų dviratininkams, turistams teikimą, buvo organizuoti 8 teoriniai ir praktiniai seminarai bei kiti renginiai, kurie sulaukė apie 130 dalyvių. Taip pat, norint teikti kokybiškas paslaugas turistams, buvo apmokyti ir parengti darbui 7 gidai iš vietos jaunimo. Bendruomenei ypač įsimintini buvo praktiniai seminarai, kurių metu patys bendruomenės nariai konstravo modernias kompostavimo dėžes, įrengė biotualetą, išbandė Lietuvoje naują pastatų statybos iš grunto pripildytų maišų technologiją, bandė patys pasigaminti saulės kolektorius.

Projekto eigą stebėjo ir nuolat geranoriškai nušvietė vietos spauda – neskaiciuojant informacijos, paskelbtos internete, išspausdinta apie 20 straipsnių ir pranešimų. O ir pati bendruomenė leido įvairaus pobūdžio informacinius ir švietėjiškus leidinius: informacinį lankstinuką, tako schemą, brošiūrą apie biotualetą statybą, įrengimą ir naudojimą bei brošiūrą apie statybą grunto maišais, filmą kompaktiniame diske.

Už vykdomas veiklas (dviračių nuoma, sodybose teikiamas paslaugas, gidų paslaugas) gaunamos pajamos naudojamos gidų išlaikymui, sodybų tvarkymui ir ūkių priežiūrai, dviračių tako tvarkymui ir priežiūrai.

Iškilusios problemos

Igyvendinant bet koki projektą kyla tam tikrų problemų, kurių tiesiog neišvengta išvengti. Ne išimtis ir Ambraziškių kaimo bendruomenė.

„Žmones įtraukti į projektą nėra taip lengva, kaip atrodo. Trumpiau tariant, projekto dalyviai atėjo su labai skirtinga motyvacija, skirtingu noru dalyvauti „Kamastos žiedo“ renginiuose (susirinkimuose, talkose, prisidėti įnašais)“, – problemas pradeda vardinti bendruomenės pirmininkas V. Šironas.

„Kita problema, su kuria susidūrėme, – žmonių verslumas. Čia yra keletas niuansų. Pirmiausia, galvodami

...tilteliai ir liepteliai
...bridges

the government, in the Ministry of Economy; unfortunately, we did not receive any favourable decisions.

In the beginning we were not very pleased with the level of enthusiasm and support of the municipality for the project, and their attitude towards some issues. Nevertheless, after certain changes in the municipality the municipality undertook to contribute by maintaining the internet website for five years. Now we feel greater informational support and we hope for more active support in solving other issues as well.

There are some problems that are outside our direct control. For example, Lithuanian tourists don't particularly want to hire guides, although, in comparison with prices for museum guides, the amount really is not big. Sometimes nature plays up as well – for example, due to beavers' activities, the bridge of “Frogs Homestead” ended up under the water.”, says project supervisor.

However, despite all these problems, the rural community is quite positive and intends to further develop its activity.

apie šio projekto naudą, mes neturėjome iliuzijų, kad tekės pinigų upeliai. Realiai vertinome tai kaip tam tikras papildomas pajamas. Deja, nepriklausomai nuo jų dydžio (tai galėjo būti 100–400 Lt), žmonės turėjo vesti papildomą apskaitą, atsirado papildomi mokesčiai, todėl daugelis iš lankytojų neimdavo jokių pinigų. Tačiau išlaidų kai kuriose sodybose buvo, ir nemažų, pavyzdžiui, trušių, paukščių (pašarai, vaistai, apsauga ir pan.) sodybose, todėl tai nežadino entuziazmo. Bandėme klausimą dėl papildomos apskaitos vedimo kelti įvairiausiais lygiais – Seime, Vyriausybėje, Ūkio ministerijoje, deja, jokių palankių sprendimų nesulaukėme.

Iš pradžių nelabai entuziazmą kėlė ir savivaldybės parama projektui, požiūris į kai kuriuos klausimus. Tuo tarpu dabar, po tam tikrų permainų savivaldybėje, jaučiame didesnę informacinę paramą, tikimės aktyvesnės paramos sprendžiant ir kitus klausimus. Savivaldybė išipareigojo prisidėti interneto tinklalapio išlaikymu penkerius metus.

Taip pat yra dalykų, kuriems negalime tiesiogiai daryti įtakos, pavyzdžiui, lietuviai turistai nelabai nori samdyti gidų, nors, palyginti su muziejų gidų kainomis, suma tikrai nėra didelė. Kartais ir gamta iškrečia išdaigų, pavyzdžiui, Varlių sodybos lieptas, dėl aktyvios bebrų veiklos, atsidūrė po vandeniu.

Impact of the project

According to the Ambraziškiai community itself the most important outcome of the project was that the community has become more consolidated; more people want to participate in similar projects. What is more, members of the community had an opportunity to see for themselves that good and effective results may be obtained by using simple means. The community has evaluated, that 150-200 cyclists travel through the “Kamasta ring”, and while enjoying the picturesque landscape they also use services provided by local people.

More information about activities of the community and the “kamasta ring” project can be found at www.ambraziskiai.moletai.lt and www.kamastosziedas.lt.

Advice of chairman of Ambraziškiai community Mr. Virgilijus Šironas,
“If one does not have experience in organising bigger projects encompassing larger territories, it is better to choose those where the community can concentrate its forces in or near the centre of the community. In other cases, it may be useful to concentrate on one object at a time, and completing it before then moving on to the next one.”

Tačiau, nepaisant visų šių problemų, kaimo bendruomenė nusiteikusi gana pozityviai ir toliau ketina plėsti savo veiklą“, – entuziastingai baigia projekto vadovas.

Projekto poveikis

Pačios Ambraziškių kaimo bendruomenės vertinimu, bene svarbiausia projekto išdava yra tai, kad bendruomenė labiau susitelkė, atsirado daugiau norinčiųjų dalyvauti panašaus pobūdžio projektuose. Be to, bendruomenės nariai turėjo galimybę įsitikinti, kad gerų ir efektyvių rezultatų galima pasiekti paprastomis priemonėmis. Bendruomenės vertinimu, kasmet „Kamastos žiedo“ maršrutu važiuoja po 150–200 dviratininkų, kurie ne tik pasigroži vaizdingomis apylinkėmis, bet ir pasinaudoja vietos žmonių teikiamomis paslaugomis.

Daugiau informacijos apie bendruomenės veiklą galite rasti jos interneto svetainėje www.ambraziskiai.moletai.lt ir www.kamastosziedas.lt.

Virginijus Šironas, Ambraziškių bendruomenės pirmininkas, pataria:

„Jei nėra patirties rengti stambesnius, didesnę teritoriją apimančius projektus, geriau rinktis tokius, kur bendruomenės jėgos galėtų koncentruotis netoli bendruomenės centro ar pačiame centre. Kitu atveju gali būti naudinga koncentruoti jėgas (pvz., talkas) viename objekte ir jį baigti, po to pereinant prie kito.“

Budraičių bendruomenė
Budraičiai community

Ekologiškų produktų perdirbimo mikroįmonė Budraičių kaime

Micro-company processing organic
products in Budraičiai village

■ Pirmasis gaminys buvo pagamintas laboratorijoje
The first product was made in the laboratory

- Projekto vadovė V. Žurbenkienė įvertina bendruomenės įmonėje pagamintą juodųjų serbentų sulčių su minkštimu partiją

Supervisor of the project, V. Žurbenkienė, assesses a batch of blackcurrant juice with pulp produced in the community's company

A member of the Budraičiai community board, Virginija Žurbenkienė, who is responsible for activity of the company and implementation of community projects, thinks that *“the main purpose of rural communities is to meet the needs of members of the community, not limited to cultural and educational activity. For this reason our community decided not only to establish a community centre which could become a place for meetings, but also to start*

Basic information

Location: Budraičiai village, Tytuvėnai local council, Kelmė district

Duration of the project:
October 2007 – September 2009

Contacts: phone: +370 614 40 608,
+370 612 25 756

e-mail:
budraiciubendruomenekelme@gmail.com
www.ekologiskikonservuotiproduktai.lt

Pagrindinė informacija

Vietovė: Budraičių kaimas, Tytuvėnų apylinkių seniūnija, Kelmės rajonas
Projekto trukmė: 2007 m. spalio – 2009 m. rugsėjis

Kontaktai: tel.: 8 614 40 608,
8 612 25 756;
el. paštas
budraiciubendruomenekelme@gmail.com;
www.ekologiskikonservuotiproduktai.lt

Virginija Žurbenkienė, Budraičių bendruomenės tarybos narė, atsakinga už įmonės veiklą ir bendruomenės projektų įgyvendinimą, mano, kad *„pagrindinė kaimo bendruomenių paskirtis – tenkinti bendruomenės narių poreikius, kurie neturi apsiriboti vien kultūrine švietėjiška veikla. Todėl mūsų bendruomenė nusprendė ne tik įkurti bendruomenės namus, kurie taptų susiburimo vieta, bet ir sukurti bendruomenės verslą, kuris padėtų spręsti kaimo socialines problemas, gyventojų poreikius“.*

Pagal panaudos sutartį Kelmės r. savivaldybė Budraičių bendruomenei perdavė nuniokotą pastatą, kurį kaimas savo jėgomis nutarė prikelti naujam gyvenimui. Pastatą bendruomenė tvarkė ir pritaikė gyvenvietės reikmėms pasitelkdama skirtingus finansavimo šaltinius, vykdydama skirtingus projektus, kurie susijungė į visumą.

2007–2009 metais Kelmės rajone įsikūrusi Budraičių bendruomenė, įgyvendindama projektą „Ekologiškų produktų kooperuota gamyba ir rinkos plėtra Rytų Žemaitijoje“, įkūrė ekologinės žemdirbystės produktų perdirbimo mikroįmonę. Projektu buvo siekiama skatinti Budraičių bendruomenės gyventojų verslumą ir kooperaciją, įtraukti juos į ekologiniuose ūkiuose užaugintos produkcijos perdirbimo ir pardavimo procesą, padėti spręsti dalies jaunų Budraičių kaimo moterų užimtumo problemą bei prisidėti prie aplinkosauginių problemų sprendimo Rytų Žemaitijoje. Svarbu, kad projektu buvo sprendžiamos ne tik bendruomenės

a community business which would help to solve the social problems of the village and meet the needs of the residents”.

Under a loan-for-use contract, Kelmė region municipality transferred a disused building to Budraičių community and the residents of the village decided to restore it with their own hands. The community cleaned the building and adapted it to the needs of the settlement by employing different sources of funding, performing different projects which came together into a joint entity.

During the year 2008–2009 Budraičiai community, located in Kelmė region, by implementing the project “Cooperative production of organic products and market development in Eastern Žemaitija” established a micro-company of processing of organic agricultural produce. The project aims to encourage enterprise and cooperation among the residents of Budraičiai community, to involve residents in the production and sale of organic farm produce, to help to solve the problem of lack of employment for young women and to contribute to the solution of environmental protection problems in Eastern Samogitia. A key point is that the project did not just help to solve rural employment problems; since the establishment of the micro-company organic farmers find it easier to sell their products which may be less than perfect in outward appearance – there is greater enthusiasm for processed organic products, although they are a little bit more expensive.

The project had received joint funding from the Global Environment Facility Small Grant Programme and the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania (MARL). In parallel with this project, during the years of 2008–2011 the community was implementing other projects which were financed by MARL and EU *Leader+*, in the course of these projects the walls and roof of the community building were insulated, a porch was built at the

užimtumo problemos: atsiradus mikroįmonei regiono ekologinių ūkių ūkininkai gali lengviau parduoti vadinamąją „nekondicinę“, t. y. nepatrauklios prekinės išvaizdos, produkciją – perdirbti ekologiški produktai, nors ir šiek tiek brangesni, yra mieliau perkami.

Projektą drauge finansavo Pasaulio aplinkos fondo Mažųjų projektų programa ir LR žemės ūkio ministerija (ŽŪM). Lygiagrečiai šiam aprašytam projektui 2008–2011 m. bendruomenė vykdė ir kitus LR ŽŪM, ES *Leader+* programos finansuojamus projektus, kurių metu buvo apšiltintos bendruomenės turimo pastato sienos ir stogas, pastatytas priebutis – įėjimas į bendruomenės namus – ir nedidelis priestatas, reikalingas naujai mikroįmonei, sutvarkytos mikroįmonės patalpos, įsteigti Budraičių bendruomenės „Trijų kartų namai“.

Budraičių bendruomenės įmonė Lino šventėje pristato 15-kos gaminių produkciją

Budraičių community's company introduces 15 products at the “Linas Festival”

- Bendruomenės įmonės darbuotojos fasuoja ekologiškus raugintus kopūstus

Employees of the community's company pack organic pickles

entrance to the community centre, as well as a small extension that was needed for the new micro-company, the premises of the micro-company were repaired, and the “House of Three Generations” of Budraičiai community was established.

Activities and results of the project

In order to successfully develop the activity of the micro company, members of the community had to soak up theoretical and practical knowledge about protection, processing and sale of organic agricultural produce, to gain practical knowledge and abilities about working with the equipment meeting the EU standards. A cycle of seven theoretical and practical seminars about the technologies of processing organic fruits and vegetables was organized for the participants of the project, all of whom were women. The lectures were given by a professor of the Lithuanian Institute of Horticulture, Pranas Viškelis. Practical training of the women was also organized, and

Projekto veiklos ir rezultatai

Tam, kad galėtų sėkmingai plėtoti mikroįmonės veiklą, bendruomenės nariams teko įsisavinti teorines ir praktines žinias apie ekologiškos žemės ūkio produkcijos saugojimą, perdirbimą ir pardavimą, įgyti praktinių žinių ir gebėjimų dirbti su ES standartus atitinkančiais įrenginiais. Projekto dalyvėms (projekte dalyvavo tik moterys) buvo organizuotas septynių teorinių ir praktinių seminarų ciklas apie ekologiškų vaisių ir daržovių perdirbimo technologijas, kurį vedė Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto profesorius Pranas Viškelis. Vyko ir praktiniai moterų mokymai. Jau pirmojo praktinio seminaro metu Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institute Babtuose vaisių ir daržovių perdirbimo laboratorijoje bendruomenės moterys pagamino pirmąjį savo gaminį iš ekologiškų serbentų.

Taip pat vyko didelis mikroįmonės veiklos organizavimo darbas: reikėjo sutvarkyti apleistą pastatą ir įrengti patalpas, įsigyti produkcijos perdirbimui reikalingus įrenginius ir pagal ES standartus įrengti ekologinės žemdirbystės produktų perdirbimo mikroįmonę. Nemažiau svarbu buvo užsitikrinti, kad gamybai bus tie-

during the first seminar in the Lithuanian Institute of Horticulture, in Babtai, in the laboratory of processing of fruits and vegetables, the women of the community made their first product from organic currants.

Major works were carried out to enable the activities of the micro-company: a derelict building had to be repaired and premises had to be equipped, equipment necessary for processing of the produce had to be acquired, and according to the EU standards, a micro-company for processing organic agricultural produce had to be established. Also it was very important to ensure that enough organic fruits, berries and vegetables were supplied. Project implementers communicated with various suppliers, organized a general meeting with organic farmers of the nearby regions of Kelmė, Raseiniai, Jurbarkas, Telšiai, and Šiauliai, discussed a basis for cooperation, discussed agreements on growing and supply for the micro-company. These agreements were signed later in the year of 2009.

From 2008 to the present, the community has been participating in various events, exhibitions, and conferences where it presents its own production and publicises the project. For example, in the year of 2009 the project and produce were presented in an exposition “What will you sow... in 2009”, and Budraičiai community received an award of gratitude for encouragement of rural entrepreneurship. Publicizing of the activity goes together with distribution of the product: more and more new people notice quality products, try them, and become new customers.

In the implementation of the project a small community business has been set up, and processing of organic produce by the company has become one of the permanent activities of the community. The income received is reinvested in the development of the micro-company or used to meet the social and cultural needs of the community. Meanwhile, the

kiama pakankamai ekologiškų vaisių, uogų ir daržovių. Projekto vykdytojai bendravo su atskirais tiekėjais, suorganizavo bendrą susitikimą su netoliese esančių Kelmės, Raseinių, Jurbarko, Telšių, Šiaulių rajonų ekologinių ūkių ūkininkais, aptarė, kaip bus bendradarbiaujama ateityje, kokios bus sutartys dėl vaisių ir daržovių auginimo ir tiekimo mikroįmonei. Šios sutartys buvo pasirašytos vėliau, 2009 metais.

Bendruomenė nuo 2008 m. iki šiol dalyvauja įvairiuose renginiuose ir parodose, konferencijose, kur pristato savo gaminamą produkciją, viešina įgyvendintą projektą. Pavyzdžiui, 2009 m. projektas ir produkcija buvo pristatyti parodoje „Ką pasėsi 2009“ ir joje Budraičių bendruomenė buvo apdovanota padėka už verslumo skatinimą kaime. Prie veiklos viešinimo prisideda ir

Vilniaus Rotušėje bendruomenei įteiktas apdovanojimas

The community receives an award at Vilnius Town Hall

company continues to develop its activity and implements many interesting and successful projects. And from the social point of view it is extremely important that in Budraičiai village 6 jobs have been created. Out of 6 people working in the company 4 are former jobless people, and 3 of them were young mothers, who had never been employed. There were no jobs available locally, while to go to work in Kelmė or Šiauliai is expensive, and it is far away, leaving small children at home. In Budraičiai Company they easily coordinate work with domestic concerns – they start working after they bring their children to school, and finish when they are coming back from school. When there are bigger orders employees work in shifts.

Impact of the project

Establishment of the micro-company generated many positive drivers for organization of the activity of the community. For example, the issue of home heating for members of the community; all the houses in the community receive heat from the company's boiler-house. There is a community hall in the building of the micro-company, with rooms intended for various activities; income from the community company pays for fuel, electricity, and water costs, and finances youth dance activities attended by teenagers of the village. Various cultural events are organized. In 2012 2 premises in the community centre were repaired using company funds, and at the beginning of 2012 a library/reading room was established, staffed by volunteers.

Activity of the company is also developed: in the autumn of 2011 a juice squeezer was installed with the help of funds intended for support of activities of rural communities, juice squeezed there is intended not only for the needs of the micro-company, but also for the local residents.

produkcijos platinimas. Vis nauji žmonės patstebi kokybiškus produktus, jų paragauja – taip atsiranda vis naujų klientų.

Projekto metu buvo sukurtas mažas bendruomenės verslas, o ekologinių produktų perdirbimas bendruomenės įmonėje tapo viena iš pastovių bendruomenės veiklų. Gautos lėšos reinvestuojamos į mikroįmonės plėtrą arba panaudojamos visos bendruomenės socialiniams ir kultūriniais poreikiams tenkinti. Tuo tarpu bendruomenė toliau plėtoja savo veiklą ir vykdo daugybę įdomių ir sėkmingų projektų. O socialiniu požiūriu nemažiau svarbu, kad Budraičių kaime buvo sukurtos 6 darbo vietos. Iš 6 įmonėje dirbančių asmenų 4 yra buvę bedarbiai, 3 iš jų – jaunos mamos, kurios iki šiol nedirbo, nes vietoje darbo nebuvo, o vykti dirbti į Kelmę ar Šiaulius – brangu, toli, namuose liktų maži vaikai. Budraičių įmonėje jos lengvai suderina darbą su namų rūpesčiais – darbą pradeda išleidusios vaikus į mokyklą, o baigia prieš jiems grįžtant į namus. Esant didesniems užsakymams, įmonėje dirbama pamainomis.

Projekto poveikis

Mikroįmonės steigimas padarė daug teigiamų postūmių ir organizuojant pačios bendruomenės veiklą. Pavyzdžiui, buvo išspręsta bendruomenės namų šildymo problema – iš įmonėje įrengtos katilinės nuolat apšildomi visos bendruomenės namai. Iš bendruomenės įmonės lėšų apmokamos bendruomenės kuro, elektros, vandens sąnaudų išlaidos (mikroįmonės pastate yra ir bendruomenės salė, būrelių užsiėmimams skirti kambariai), finansuojami jaunimo šokių būrelio užsiėmimai, kuriuos lanko kaimo paaugliai. Visuomeniškais pagrindais organizuojami įvairūs kultūriniai renginiai. O 2012 m. už įmonės lėšas bendruomenės namuose suremontuotos 2 patalpos ir 2012 m. pradžioje atidaryta biblioteka ir skaitykla. Čia dirba savanoriai.

Už įmonės lėšas bendruomenės namuose įrengta biblioteka – skaitykla

A library/reading room for company assets is established in the community centre

“All important decisions regarding company operations are made by the board of the community, orders, agreements and other documents are signed by the chairman of the board of the community, thus, we are sure that public interest is not going to be violated and that the decisions are in the interests of the community.”

Four years of activity allows to state that our established company encourages organic farmers to work in cooperation with the community to gain a triple benefit”, states Virginija Žurbenkienė.

As has been mentioned above, the community presents its activity at various events and expositions. And in 2010 the community took part in a contest of communities “We Believe in Freedom”, and won a nomination “For Civic Initiative to make the Country Stronger”. This contest had quite a big influence in making the community’s activities known throughout Lithuania.

Budraičiai community is happy to share its experience, and to advise everybody who want to take on the experience and to put it to use in his/her community.

“Our activity is known in other regions of the country: representatives of rural communities come to us as to initiators of communal business, and not only with the goal of visiting our little company, but also to look for ways to earn income for their own activity, but the most

Taip pat plečiama ir įmonės veikla: priestate 2011 m. rudenį už Valstybės paramos kaimo bendruomenių veiklai remti lėšas buvo įrengta sulčių spaudykla, kurioje spaudžiamos sultys ne tik mikroįmonės reikmėms, bet teikiama sulčių spaudimo paslauga ir vietos gyventojams.

„Visus svarbius sprendimus dėl įmonės veiklos priima bendruomenės taryba, įsakymus, sutartis ir kitus dokumentus pasirašo bendruomenės tarybos pirmininkė, todėl esame garantuoti, kad viešasis interesas nebus pažeidžiamas, priimami sprendimai tarnaus bendruomenės naudai.

Ketveri veiklos metai leidžia teigti, kad mūsų įkurta įmonė skatina ekologinių ūkių ūkininkus bendradarbiauti su bendruomene siekiant tripusės naudos“, – teigia Virginija Žurbenkienė.

Kaip jau minėta, bendruomenė savo veiklą pristato įvairiuose renginiuose, parodose. O 2010 metais bendruomenė dalyvavo bendruomenių konkurse „Tikime laisve“, kuriame laimėjo nominacijoje „Už pilietinę iniciatyvą valstybės stiprinimo labui“. Šis konkursas turėjo gana didelę įtaką Bendruomenės vykdomos veiklos žinomumui visoje Lietuvoje.

Budraičių bendruomenė noriai dalijasi savo patirtimi, konsultuoja visus, kurie siekia perimti patirtį ir pritaikyti ją savo bendruomenėje.

important thing is – to find out about starting up a business, preparation of documents for registration and principles of company management in order to avoid errors, to get through the initial stages more easily, which we had to get through with some more difficulty, but we did it. During such meetings we discuss not only the disadvantages of communal business, but advantages as well, we discuss income, profit, losses of the company and about the main purpose of rural communities – to satisfy the various needs of members of the community. Not only Lithuania, but also foreign countries are interested in us”, says Virginija Žurbenkienė.

Products made in the micro-company of the community may be acquired in Tytuvėnai, Šiauliai, Kaunas, Vilnius, Jurbarkas and in organic produce fairs. More information about the activity of the micro-company may be obtained at the community’s internet website www.ekologiskikonservuotiproduktai.lt.

„Mūsų veikla sulaukia atgarsio kituose šalies regionuose: pas mus atvyksta kaimo bendruomenių atstovai kaip pas bendruomeninio verslo pradininkus ne tik susipažinti su įkurta bendruomenės įmonele, ieškoti būdų, kaip užsidirbti lėšų savo veiklai, bet svarbiausia – išsiaiškinti bendruomeninio verslo kūrimo, dokumentų parengimo įregistravimui ir vadovavimo imonei principų, kad išvengtų klaidų, kad būtų lengviau įveikti tuos kūrimosi etapus, kuriuos mes nelengvai, bet įveikėme. Tokių susitikimų metu aptariame ne tik bendruomeninio verslo trūkumus, bet ir privalumus, diskutuojame apie imonės pajamas, pelną, nuostolius ir pagrindinę kaimo bendruomenių paskirtį – tenkinti įvairius bendruomenės narių poreikius. Susidomėjimo sulaukiame ne tik iš Lietuvos, bet ir kitų šalių“, – sako Virginija Žurbenkienė.

Bendruomenės mikroįmonėje gaminamų produktų galima įsigyti Tytuvėnuose, Šiauliuose, Kaune, Vilniuje, Jurbarko ir ekologiškų produktų mugėse. Daugiau informacijos apie mikroįmonės veiklą galima sužinoti bendruomenės interneto svetainėje www.ekologiskikonservuotiproduktai.lt.

Projekto aplinkosauginis, socialinis ir ekonominis poveikis (sudarytoja: V. Žurbenkienė)

The environmental, social and economic effect of the project (drawer: V. Žurbenkienė)

Petronių kaimo bendruomenė
Petronys village community

Amatų namai Petronyse Craft centre in Petronys

Amatų namuose organizuojami įvairūs seminarai bei susitikimai
Various seminars and meetings are organized in the craft centre

- Vedamos edukacinės programos moksleiviams, kuriose jie mokomi kepti duoną
Various seminars and meetings are organized in the craft centre

The goal of the activity of Petronys village community is to teach people to be active and independent, to bolster a sense of community, to cherish the originality of the location, to preserve ancient trades and traditions, to keep the environment clean and to encourage organic farming, hence there has for a long time been an awareness of the need to establish a Community Centre in Petronys village, where active people of Petronys village would be able to gather. The centre could be used for practical training in folk-crafts and educational activities that encourage initiative and entrepreneurship, as well as developing social partnerships and sharing of good practise. This encouraged the community to apply for the project “Establishment of Petronys Craft Centre”, and to implement it. The main sources of

Pagrindinė informacija

Vietovė: Petronių kaimas, Siesikų seniūnija, Ukmergės r.

Projekto trukmė: 2003 m. birželis – 2004 m. rugsėjis

Kontaktai: tel. 8 610 48 108;
el. paštas bendras@amatunamai.info.lt;
www.amatunamai.info

Basic information

Location: Petronys village, Siesikai local council, Ukmergė district

Duration of the project:
June 2003 – September 2004

Contacts: phone: +370 610 48 108
e-mail: bendras@amatunamai.info.lt
www.amatunamai.info

Petronių kaimo bendruomenės veiklos tikslas – mokyti žmones būti aktyviais ir savarankiškais, telkti bendruomenę, puoselėti vietovės savitumą, išsaugoti senuosius amatus ir tradicijas bei saugoti švarią aplinką ir skatinti ekologišką ūkininkavimą, todėl buvo nuolat jaučiama būtinybė įkurti Petronių kaimo bendruomenės centrą, kuriame galėtų rinktis aktyvūs Petronių kaimo žmonės. Šiame centre ketinta vykdyti praktinius liaudies amatų mokymus, vykdyti švietėjiškas, iniciatyvumo ir verslumo skatinimo veiklas, plėtoti socialines partnerystes, dalytis gerąja patirtimi. Tai paskatino bendruomenę parengti paraišką ir įgyvendinti projektą „Petronių Amatų namų kūrimas“, kurio pagrindiniai finansuotojai buvo Pasaulio aplinkos fondo Mažųjų projektų programa, Pasaulio bankas ir Baltijos šalių kaimo bendruomenių partnerystės programa.

sponsorship for this project were as follows: the Global Environment Facility Small Grants Programme, the World Bank and Programme of Partnership of Rural Communities of the Baltic States.

“As in many Lithuanian villages, certain social problems existed in Petronys: joblessness, alcoholism, difficult material conditions, unemployment and others. For this reason the community needed a place in which activity, self-expression, and social interaction of the village people would be facilitated. Such a place could become the Craft Centre of the community”, explains chairperson of Petronys village community, Audronė Loreta Kazlauskienė. “Seven women from Petronys village – Emilija Zvicevičienė, Angelė Astikienė, Asta Račkauskienė, Angelė Maskoliūnienė, Gražina Kazlauskienė and Audronė Kazlauskienė and Ahyda Talalienė – decided that they should not sell milk from their cows to milk buyers for such low prices, and they started making sour-cream, curd, cheeses and butter at home, and started selling them in Ukmergė market. Because of the initiative of these women, in the year 2001, a village community was established in Petronys.”

„Kaip ir daugelyje Lietuvos kaimų, Petronyse egzistavo tam tikros socialinės problemos: bedarbystė, alkoholizmas, sunki materialinė padėtis ir kitos. Todėl bendruomenei reikėjo vietos, kuri ugdytų kaimo žmonių aktyvumą, saviraišką, visuomeniškumą. Tokia vieta galėjo tapti bendruomenės Amatų namai, – pasakoja Petronių kaimo bendruomenės pirmininkė Audronė Loreta Kazlauskienė. – Septynios Petronių kaimo moterys – Emilija Zvicevičienė, Angelė Astikienė, Asta Račkauskienė, Angelė Maskoliūnienė, Gražina ir Audronė Kazlauskienės bei Ahyda Talalienė, nusprendusios, kad joms neverta pernehyg pigiai supirkejamams parduoti savo karvių pienu, pradėjo namuose iš jo gaminti ir Ukmergės turguje pardavinėti grietinę, varškę, sūrius bei sviestą. Būtent šių moterų iniciatyva 2001 metais Petronyse susikūrė kaimo bendruomenė.“

Amatų namų pasididžiavimas – pieno produktai:
sviestas, varškė...

Pride of the craft centre are dairy products:
butter, curd cheese

Suglostyta duona šaunama į krosnį kepti
Bread being put in charcoal oven for baking

- Taip pat – sūriai. Tiek saldūs...
Cheeses. Whether sweet,...

Activities and results of the project

In order to comprehensively develop the activity of the community and to establish crafts, a disused kindergarten premises has been rented on a 20-year lease. Part of the funds received during the implementation of the project was directed to the repair of the premises, – specifically for the acquisition of various materials and the hiring of a stove specialist, because all other works were benevolently performed by members of the community and other residents of Petronys and residents of the surrounding villages. Both younger and older people took part in the volunteer work groups. Members of the community made benches and tables, and donated ancient articles for the interior and for the teaching of trades. Residents who volunteered to help started to communicate more, and a feeling of sociality emerged.

When cleaning the premises of the Craft Centre, the environment was cleaned as well. After one year spent renovating the premises, on the 25th of October in 2003, the Craft Centre of Petronys village community opened its doors.

Projekto veiklos ir rezultatai

Siekiant visapusiškai plėsti bendruomenės veiklą bei įkurdinti amatus, 20-iai metų buvo išsinuomotos apleistos lopšelio-darželio patalpos. Dalis projekto metu gautų lėšų buvo skirtos išsinuomotų patalpų remontui, tiksliau – įvairioms medžiagoms įsigyti bei krosnių meistriui pasamdyti, nes visus kitus darbus geranoriškai atliko patys bendruomenės nariai ir kiti Petronių bei aplinkinių kaimų gyventojai – į talką atėjo tiek jauni, tiek vyresni žmonės. Bendruomenės nariai patys gamino suolus ir stalus, dovanavo senovinius daiktus interjerui ir amatų mokymams. Iš geros valios dirbę gyventojai pradėjo daugiau bendrauti tarpusavyje, atsirado bendruomeniškumo jausmas.

Tvarkant Amatų namų patalpas buvo sutvarkyta ir aplinka. Po beveik metus trukusios patalpų renovacijos jose įkurti Petronių kaimo bendruomenės Amatų namai duris atvėrė 2003-ųjų spalio 25 dieną.

Įvairių bendruomenės susirinkimų ir bendrų diskusijų metu buvo planuojamas Amatų namų įrengimas, atidarymo šventės programa, buvo sukurtas lankstinukas, filmas apie Amatų namų veiklą, išleistas Amatų namuose gaminamos produkcijos katalogas, kaupiama tradicinių maisto gaminių receptų duomenų bazė.

Amatų namuose buvo įrengta seklyčia, naminės duonos kepykla (duoninė) su dviem krosnimis, sūrių ir kitų pieno produktų gamybos cechas, biuras. Seklyčioje organizuojami mokymai, seminarai, šventės, vakaronės. Tuo tarpu duoninėje vyksta edukacinės pamokėlės – kepama lietuviška duona, spaudžiami sūriai, mušamas sviestas, verdami virtiniai. Šiems darbams naudojami tradiciniai įrankiai ir namų darbo produktai. Duoninėje savo duonas ir pyragus gali kepti visi bendruomenės nariai, kurių namuose jau nebėra ar nebenaudojamos duonkepės krosnys. Sūrių spaudykloje, susitarę, irgi gali sutilpti visi norintys, o amatų kambaryje susi-

In the course of various communal meetings and general discussions, the equipment of the Craft Centre and the opening ceremony programme were planned, a booklet and a film about the activity of the Craft Centre were created, a catalogue of the products being produced at the Craft Centre was published; a database of recipes of traditional food products was stored.

A guest room (“seklyčia”), a bakery of home-made bread with two stoves, a facility for producing cheeses and other dairy products, and an office were established in the Craft Centre. In the guest room training sessions, seminars, feasts and get-togethers were organized. Meanwhile in the bakery educational lessons are taught, Lithuanian bread is baked, cheeses are pressed, butter is churned, dumplings are boiled. Traditional equipment and home-made products are used for these works. All members of the community, who do not have bread-baking stoves, or whose stoves are not functioning anymore, at their home, can bake their pies and breads in the bakery. Everyone can use the cheese press, and in the trades room people can visit a needlework exhibition, they can learn to weave, knit, crochet, plait with twigs and perform other works of the folk art.

From the educational training sessions the community earns money for maintenance of the Craft Centre and for other needs of the community. What is more, guests from various places come to visit the Craft Centre. Demonstrations of bread baking or cheese pressing are held for students’ excursions, for the representatives of foreign countries who are accompanied by the members of Ukmergė municipality and for other Lithuanian and foreign guests who are interested in ancient Lithuanian traditions, crafts and foods, as well as in the activity of the community and in the projects being implemented. There is active sharing of good experience and traditional trades.

renkama pasidžiaugti rankdarbių parodomis, pasimokyti audimo, mezgimo, nėrimo, pynimo iš vytelių ir kitų tautodailės darbų.

Edukacinių užsiėmimų metu bendruomenė užsidirba lėšų Amatų namų išlaikymui ir kitoms bendruomenės reikmėms. Į Amatų namus atvyksta svečių iš įvairiausių vietų. Parodomasis duonos kepimas ar sūrio gamyba demonstruo-

...tiek paprasti arba su kmynais
...or plain, or with caraway seeds

jami moksleivių ekskursijoms, Ukmergės savivaldybės narių atlydėtiems užsienio šalių atstovams ir kitiems Lietuvos ir užsienio svečiams, besidomintiems senosiomis lietuvių tradicijomis, amatais, valgiais, taip pat bendruomenės veikla, vykdomais projektais. Aktyviai vyksta gerosios patirties ir tradicinių amatų sklaida.

Iškilusios problemos

„Pagrindinė problema – ataskaitų rengimas! – teigia Petronių kaimo bendruomenės pirmininkė Audronė Loreta Kazlauskienė. – Atlikti visus darbus buvo lengviau, nei nuolat teikti atliktų darbų ataskaitas. Todėl tolesnių projektų vykdymui bendruomenė samdo konsultantus. Su kitomis ryškesnėmis problemomis nesusidūrėme. Didžiulė paskata ir palaikymas buvo savanoriškas bendruomenės narių darbas. Kadangi tuo metu tai buvo nauja veiklos sritis, visi buvo ypač geranoriškai nusiteikę, kupini ryžto ir entuziazmo.“

Problems that occurred

“The main problem/difficulty was preparation of reports!” says chairperson of Petronys village community Audronė Loreta Kazlauskienė. “It was much easier to perform all the works than to constantly provide reports on the performed works. Thus, for implementation of further projects the community hires consultants. We did not encounter other more serious problems. A huge encouragement and support was the voluntary work of members of the community. Since at that time it was a new area of activity, everybody was in a benevolent mood, full of resolution and enthusiasm.”

Impact of the project

After implementation of the project Petronys village became famous: the press became interested in it, by developing their activity craftsmen of the community took part in feasts, fairs and exhibitions. Also we receive considerable attention from the local council and from the municipality of the region, since we receive many guests not only from Lithuania, but from foreign countries as well. For this reason, for example, the streets of the village have been renovated. In a way, employment people has increased in the village, a feeling of sociality has emerged, and more initiatives from village residents.

Also after opening of the Craft Centre considerably more residents of Petronys and residents of surrounding villages want to be involved in community activities. Since various seminars and training sessions, and festivals, which are relevant to the people of the village, are organized in the Craft Centre, also, exhibitions of village craftsmen’s works, educational activities and other events are organized, therefore, the Craft Centre has already become a great place for meetings of locals, as well as a source of income, although spare, but of the community itself.

Projekto poveikis

Igyvendinus projektą, Petronių kaimas išgarsėjo: juo domisi žiniasklaida, plėsdami savo veiklą bendruomenės amatininkai dalyvauja šventėse, mugėse, parodose. Taip pat nemažai dėmesio sulaukiama iš seniūnijos ir rajono savivaldybės, kadangi sulaukiame daug svečių ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio. Dėl to, pavyzdžiui, suremontuotos kaimo gatvės. Tam tikra prasme kaime padidėjo žmonių užimtumas, atsirado bendruomeniškumo jausmas, daugiau kaimo gyventojų iniciatyvų.

Taip pat atidarius Amatų namus bendruomenės veikloje aktyviai dalyvauti panoro žymiai daugiau Petronių ir kaimyninių kaimų gyventojų. Kadangi Amatų namuose organizuojami įvairūs kaimo žmonėms aktualūs seminarai ir mokymai, šventės, taip pat rengiamos kaimo amatininkų darbų parodos, edukaciniai užsiėmimai bei kiti renginiai, tai Amatų namai jau tapo puikia čionykščių gyventojų susibūrimo vieta bei, nors ir kukli, bet pačios bendruomenės pajamų šaltiniu.

2004 m. rugsėjo 2 d. Amatų namams išduotas Kulinarijos paveldo fondo sertifikatas, suteikiantis kulinarijos paveldo statusą 10-iai čia gaminamų gaminių: įvairiems sūriams, naminei duonai, varškei ir sviestui, aukštaitiškiems virtiniams. Sertifikate pažymima, jog produktai pagaminti iš tradicinių žaliavų remiantis tradicinėmis technologijomis ir atitinka nacionalinio produkto reikalavimus. Amatų namų narės yra sertifikuotų tautinio paveldo produktų tradicinės amatininkės, senojo amato – pieno apdirbimo, apdoravimo, perdirbimo puoselėtojos, daugelio parodų, švenčių dalyvės.

„Šių namų tikslas – mokyti žmones būti aktyviems ir savarankiškiems, telkti bendruomenę, puoselėti vietovės savitumą, išsaugoti senuosius amatus ir tradicijas, saugoti šviesią aplinką, skatinti ekologišką ūkininkavimą, taip pat formuoti naujus įgūdžius, pozityvią pasaulėžiūrą, vertybes ir skatinti gyventojų integraciją į

On the 2nd of September in 2004 the Craft Centre was issued with a Certificate of Cookery Heritage Fund that grants a Status of Cookery Heritage for 10 products which are made here: various cheeses, home-made bread, curd and butter, dumplings. It is noted in the certificate that products are made from traditional raw materials using traditional techniques and they meet the requirements of a national product. Members of the Craft Centre are traditional craftswomen of the certified national heritage products, conservators of the ancient trades - milk processing, manufacturing, and adaptation, participants of many exhibitions and feasts.

“The objective of this Centre, which is to teach people to be active and independent, to bolster a sense of community, to cherish the originality of the location, to preserve ancient trades and traditions, to keep the environment clean and to encourage organic farming, also to form new skills, a positive world-view and values and to encourage residents’ integration into the society, is still being actively realized” says chairperson of Petronys village community, Audronė Loreta Kazlauskienė.

Dairy and bread products of the Craft Centre are sold at the market of Ukmergė town, at various agriculture exhibitions which take place all over the country, at farmers’ feasts, fairs, and at a traditional feast of Ukmergė town. What is more, the representatives of the Craft Centre often go to farmers from other regions in order to acquire experience and knowledge, and sell their products during their visits.

Chairperson of Petronys village community, Audronė Loreta Kazlauskienė, gives advice:

“When implementing projects of entrepreneurship of rural communities it is important to follow a principle that not the raw material has to be sold but the product: not milk, but cheese! Thus, more jobs are created and bigger income is received.”

visuomene, vis dar yra aktyviai įgyvendinamas“, – teigia Petronių kaimo bendruomenės pirmininkė Audronė Loreta Kazlauskienė.

Amatų namų pieno ir duonos gaminiai parduvinėjami Ukmergės miesto turgavietėje, įvairiose visoje šalyse vykstančiose žemės ūkio parodose, žemdirbių šventėse, mugėse, tradicinėje kasmetėje Ukmergės miesto šventėje. Be to, Amatų namų atstovai dažnai vyksta pasisemti patirties ir žinių pas kitų rajonų ūkininkus, o savo produktus parduoda ir per viešnages.

Petronių kaimo bendruomenės pirmininkė Audronė Loreta Kazlauskienė pataria:

„Įgyvendinant kaimo bendruomenių verslumo projektus svarbu vadovautis principu, kad reikia parduoti ne žaliavą, o produktą: ne pieną, o sūrį! Taip sukuriama daugiau darbo vietų ir gaunamos didesnės pajamos.“

Pilnų namų bendruomenės vaistažolių ūkis Dzūkijos nacionaliniame parke

Herb farm of the “Full House”
Community in Dzūkija National Park

- Medetkų derlių nurinkinėja Pilnų namų bendruomenės nariai
Marigolds being harvested by members of the “Full House” Community

- Suformuotas ir įrengtas herbulariumas
The herbarium, fully set up

A “Full House” Community, established in Panara village, Varėna region, in the territory of Dzūkija National Park, helps people with dependency diseases and people experiencing social alienation to recover and to integrate into the society through the application of spiritual education and work therapy. The Community was looking for ways to involve residents of its centre in work therapy activities and at the same time to ensure a source of income for these activities that would be friendly to the environment of Dzūkija National Park. The Community got interested in the cultivation of medicinal plants and culinary herbs, and had

Basic information

Location: Panara village,
Merkinė local council, Varėna district

Project duration:
October 2005 – December 2007

Contacts: phone: +370 310 47810,
+370 698 87 006
e-mail: info@pnb.lt,
pnb@takas.lt
www.pnb.lt

Pagrindinė informacija

Vietovė: Panaros kaimas, Merkinės sen.,
Varėnos r.

Projekto trukmė: 2005 m. spalio – 2007 m.
gruodis

Kontaktai: tel.: 8 310 47 810, 8 698 87 006;
el. paštas: info@pnb.lt,
pnb@takas.lt;
www.pnb.lt

Panaros kaime, Varėnos rajone, Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje, išikūrusi Pilnų namų bendruomenė, taikydama dvasinį ugdyimą ir darbo terapiją, padeda priklausomybės ligomis sergantiems ir socialinę atskirtį patiriantiems žmonėms pasveikti ir vėl integruotis į visuomenę. Bendruomenė ieškojo būdų, kaip įtraukti savo centro gyventojus į darbo terapijos veiklas, užsitikrinti pajamų šaltinį šioms veikloms ir tuo pačiu – savo veikla nekenkti jautriai nacionalinio parko aplinkai. Susidomėjusi galimybe auginti ir apdoroti vaistinius ir prieskoninius augalus, Pilnų namų bendruomenė parengė projekto paraišką, o 2005 metais, gavusi Pasaulio aplinkos fondo Mažųjų projektų programos paramą, ėmė įgyvendinti projektą „Vaistažolių ūkis Panaroje kaip aplinkai palankaus ūkininkavimo Dzūkijos nacionaliniame parke pavyzdys“.

Užsibrėžtiems tikslams pasiekti reikėjo įkurti pavyzdinį ekologinį vaistažolių ūkį, atgaivinant senąsias vaistinių ir prieskoninių augalų auginimo ir paruošimo tradicijas, o svarbiausia – įtraukti priklausomybės ligomis sergančius žmones į prasmingą veiklą, kuri yra svarbi sveikimo programos darbo terapijos dalis.

„Kadangi bendruomenė turėjo apie 13 ha dirbamos žemės, buvo susidomėta vaistinių, prieskoninių ir kvapiųjų augalų auginimu. Įvertinome, kad per sezoną iš augalais apsodinto 1,3 ha ploto kasmet galima išgauti apie 9 500 kg vaistinės žaliavos. Deja, tokio kiekio žaliosios masės buitinėmis sąlygomis, naudojant natūralią ventiliaciją, tinkamai paruošti neįmanoma. Dėmėjoms įvairiomis galimybėmis, konsultavomės

developed a project “Herb farm in Panara as an example of environmentally friendly farming in Dzūkija National Park”, and started it in 2005 with a support of Global Environment Facility Small Grants Programme.

In order to achieve these goals, a model ecological herb farm had to be established by resurrecting ancient cultural traditions and socially alienated people had to be involved in the meaningful activity, since this is an important part of work therapy of a recovery programme for people with dependency diseases.

“Since the Community had around 13 ha of land it became interested in the growing of medicinal plants, culinary herbs and aromatic plants. It is reckoned that from the 1.3 ha of land seeded with plants, approximately 9,500 kg of medicinal raw material will be extracted during the season. Such a quantity of green vegetation can not be properly prepared under domestic conditions, using natural ventilation. The Community looked into various possibilities, consulting with specialists of various fields, and decided to mount solar collectors for the desiccation of herbs”, explains Rūta Jakubonienė, Projects Supervisor of the “Full House” Community.

Activities and results of the project

During the project, various training sessions led by specialists were attended (total duration was as much as 74 hours) about medicinal plants, about their cultivation and preparation for use, the medicinal properties of the plants, *et cetera*. The whole Community was included in these training sessions and various consultations about medicinal plants. Community members went on some excursions in order to deepen their knowledge and to get acquainted with various plants and with their care: to Kaunas Botanical Garden, where people got acquainted with ligneous medicinal plants, and to Vilnius Institute of Botany, where people got acquainted with the growing of rare

Aplinkai palanki vaistažolių džiovykla
Environment-friendly hothouse for herbs

su įvairių sričių specialistais ir nutarėme įrengti saulės kolektorius vaistažolėms džiovinti“, – apie projekto pradžią pasakoja Pilnų namų bendruomenės projektų vadovė Rūta Jakubonienė.

Projekto veiklos ir rezultatai

Projekto metu įvairūs specialistai vedė mokymus apie vaistinius augalus, jų auginimą, paruošimą naudojimui, augalų vaistines savybes ir daugeliu kitų temų. Iš viso buvo organizuoti 74 valandų mokymai. Siekiant pagilinti turimas žinias bei susipažinti su įvairiais augalais ir jų priežiūra praktiškai, buvo organizuotos mokomosios ekskursijos: Kauno botanikos sode buvo susipažinta su sumedėjusiais vaistiniais augalais, o Vilniaus botanikos institute – su ekologinių retųjų augalų auginimu. Pilnų namų bendruomenė su talkininkų pagalba 1,3 ha plote įveisė įvairių rūšių vaistinių augalų plantaciją, herbariumą, kurį suprojektavo kraštovaizdžio architektas, įrengė laistymo sistemą. Pilnų namų bendruomenė taip pat įrengė beveik 1 km ilgio

ecological plants. With the help of work teams of different kinds, a plantation of various types of medicinal plants was laid out in an area of 1.3 ha, and a herbarium was set up that had been designed by a landscaper. An irrigation system was installed. An educational trail, leading through the herb field, of almost 1 km length has been set up. The educational trail offers the opportunity to get acquainted with all the plant collections. The trail also leads through the outskirts of the forest where wild flora can be seen.

pažintinį taką, vedantį per vaistažolyną, kuriam lankytojai gali susipažinti su visomis augalų kolekcijomis, o po to, eidami pamiške ir mišku, – su laukine augalija.

„Tuo metu mūsų bendruomenė gyvavo tik kelerius metus ir žemės ūkis, jau nekalbant apie ekologinį ūkininkavimą, mums buvo visiškai nauja sfera. Tačiau projekto metu išklaustyti paskaitų ir specialistų patarimų dėka visus ūkio darbus atlikome teisingai“, – dalijasi patirtimi projekto vadovė.

■ Įrengtą vaistažolių džiovyklą apžiūri lankytojai

The equipped hothouse for herbs is being examined by visitors

“First of all: agriculture was a totally new departure in all the years of the Community’s history, not to mention ecological farming, however, the lectures attended during the implementation of the project and the assistance from the specialists were extremely helpful for us to be able to perform all the farming works correctly”, says Projects Supervisor, Rūta Jakubonienė.

An unique result of the project is a hothouse for medicinal plants run by solar energy being designed, built and equipped. During this process, the Community benefited from the active assistance of scientists from the Department of Heat and Biotechnological Engineering of

Unikalus projekto rezultatas – saulės energija naudojanti vaistinių augalų džiovykla. Ją suprojektuoti, pastatyti ir įrengti bendruomenei padėjo Aleksandro Stulginskio universiteto (buvusio Lietuvos žemės ūkio universiteto) Šilumos ir biotechnologijų inžinerijos katedros mokslininkai. Ant šlaitinio džiovyklos stogo įrengtų saulės kolektorių plotas – 140 m², vasarą saulės kolektorius efektyviai dirba po 14 valandų per parą. Džiovykloje per sezoną gali būti apdorojama iki 10 500 kg žaliosios medžiagos, o įrengti saulės kolektoriai leidžia sutaupyti iki 84 proc. vaistažolėms džiovinti reikalingos energijos.

Susitikimas su partneriais
Meeting with partners

Aleksandras Stulginskis University (formerly the Lithuanian University of Agriculture). Solar panels, 140 m² in size, were installed on the roof of the building. When using solar energy for the desiccation of herbs in summer time, the equipment can work effectively for 14 hours per day, and about 10 500 kg of green mass can be processed per one season. This way approximately 84 percent of energy necessary for desiccation is saved.

“Full House” community disseminates its knowledge very widely: cognitive-training camps for students and young people were organized, campers were acquainted with the Community’s activity, with the projects being implemented. Also children got acquainted with herbs which were being cultivated in the Community and with their benefit for humans. Practical training camps were organized, whereby young people not only gained knowledge about herbs and their cultivation and use, but also helped to clean the environment, to grow herbs, and to harvest them.

Pilnų namų bendruomenė aktyviai skleidė žinias ir savo patirtį: moksleiviams ir jaunimui organizuotos pažintinės-mokomosios stovyklos, kurių metu stovyklautojai buvo supažindinti su bendruomenės veikla, vykdomais projektais, taip pat rengtos mokomosios praktinės stovyklos, kurių metu jaunimas ne tik įgijo žinių apie vaistažoles ir jų auginimą bei naudojimą, bet ir patys prisidėjo prie aplinkos tvarkymo, vaistažolių auginimo, derliaus nurinkimo. Vienas iš projekto rezultatų buvo ir knygelė „Vaistažolės. Ekologija. Saulės energija“, kuri platinta visuomenei. Projektas buvo viešinamas ir įvairiuose patirties sklaidos susitikimuose, seminaruose, forumuose, parodose, konferencijose ir kituose renginiuose, bendruomenės veikla domėjosi Lietuvos žiniasklaida. Tačiau pačios bendruomenės narių vertinimu, turbūt labiausiai prie projekto viešinimo prisidėjo metodas „iš lūpų į lūpas“, nes viso projekto metu ir jam pasibaigus sulaukiama labai daug lankytojų, kurie nori ne tik pasižiūrėti, kaip visas vaistažolių ūkis atrodo, bet ir prisidėti prie jo kūrimo ir priežiūros, derliaus nurinkimo ir kitų darbų.

One of the results of the project was a book “Herbs. Ecology. Solar Energy”, which was published for the society. Also, the project was publicized in various meetings of experience sharing, in seminars, forums, conferences and in other events, and there were many Lithuanian press articles as well. The community itself thinks that probably the biggest contribution to the publicising of the project was by word of mouth, since during the whole period of project implementation, and even after its completion, we had many visitors who wanted not only to see what the whole herb farm looks like, but also to contribute to its creation, care and harvesting, *et cetera*.

Problems that occurred

The problems that occurred were not very complicated, however, in order to solve them we had to use our heads.

“The biggest problem that we encountered during the implementation of the project was setting up the irrigation system: it was difficult to find a well digger, and when we eventually found him it emerged that the groundwater is at a depth of 40 meters; well diggers do not dig wells of such depth... For this reason we gave up on this idea and decided instead to realize the idea of a decorative pond as a water reservoir”, says Projects Supervisor, Rūta Jakubonienė.

Impact of the project

The project being implemented is extremely important for the Community and for its activity. With the support we received we were able to clean the environment of the Community, to improve people’s living conditions and to implement a technology of cultivation and preparation of herbs. During the implementation of the project the homestead of the “Full House” Community has grown into a cultural and tourism object that contributes to the popularization and development of the whole region.

Iškilusios problemos

Iškilusios problemos nebuvo labai sudėtingos, tačiau, norint jas išspręsti, prireikė gerai pasukti galvą.

„Didžiausia problema, su kuria susidūrėme projekto metu, buvo laistymo sistemos įrengimas. Iš pradžių ilgai ieškojome šulniakasio. O galiausiai jį radus paaiškėjo, kad gruntiniai vandenys yra 40 metrų gylyje, o šulniakasis tokio gylio šulinių nekasa... Šios minties teko atsisakyti ir apsiribojome dekoratyviniu tvenkiniu, kuris tapo mūsų vandens rezervuaru“, – papasakojo projekto vadovė.

Projekto poveikis

Įgyvendintas projektas labai svarbus pačiai bendruomenei ir jos veiklai, o gauta parama leido sutvarkyti bendruomenės aplinką, pagerinti žmonių gyvenimo sąlygas ir įrengti vaistažolių auginimo ir paruošimo realizuoti technologiją. Pilnų namų bendruomenės sodyba tapo kultūriniu ir traukos objektu, prisidedančiu prie viso rajono populiarinimo ir plėtotės.

Šis projektas .unikalus dar ir tuo, kad jį įgyvendino ne tik bendruomenės nariai, bet ir savanoriai iš įvairių organizacijų, mokymo įstaigų, vaistažoles padėjo auginti ir prižiūrėti aplinkinių – Panaros ir Žeimių – kaimų gyventojai.

Įdiegta vaistažolių auginimo ir džiovavimo technologija yra šio projekto tęstinumo garantas, teikiantis papildomas pajamas bendruomenei, taip pat svarbi priklausomybės ligomis sergančių žmonių darbo terapijos dalis.

Pagrindinės aplinkos problemos, kurias padėjo spręsti projektas, – tai subalansuotas gamtinių išteklių naudojimas bei biologinės įvairovės požiūriu vertingų teritorijų Nemuno slėnyje ir gretimose teritorijose išsaugojimas. Taip pat atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas: įdiegta pažangi ir pirmoji Lietuvoje unikali

This project is unique since it has been implemented not only by the members of the Community, but also by volunteers from various organizations and educational institutions. Herbs have been grown and taken care of by residents from the surrounding villages: Panara and Žeimiai.

The technology of growing and desiccation of herbs is a guarantee of continuity of this project that ensures additional income for the Community, and also an important part of work therapy for people with dependency diseases.

The main environmental problems which have been solved by the project are as follows: balanced use of natural resources and preservation of lands in the valley of the Nemunas and in the surrounding territories which are valuable in respect of biological diversity. Also the use of renewable energy resources: the implementation of an advanced technology for the desiccation of herbs, unique in Lithuania. Since the year 2008, each year the Community cultivates and processes up to 5,000 kg of green herbs. Money received from sales of the herbs has become one of the most stable sources of income of the Community.

What is more, the active Community has started to implement additional infrastructure that was necessary for its activity: outside engineering systems were set up, biological cleaning equipment, a household building with a bathhouse and public toilets, and a chapel, in which up to 200 people may gather for the sacred service. Currently technical projects for the improvement of living conditions are being prepared; the first certified passive building for rehabilitation services in Lithuania has been built and is currently being prepared for evaluation by the state commission.

The community's wish to create a stable source of income has enhanced the motivation of the participants. Members of the Community

Konferencijos „Įmonių socialinės atsakomybės strategija: poreikiai, galimybės, veiksmai“ nevyriausybinių organizacijų verslo projektu mugėje.

Conferences “Strategy of social responsibility of companies: requirements, possibilities, and actions” at an NGO business projects fair.

vaistažolių džiovavimo technologija. Nuo 2008 metų kasmet bendruomenė išaugina ir apdoroja iki 5 000 kg žalios masės vaistažolių. Lėšos, gautos pardavus vaistažoles, tapo vienu pastoviausių bendruomenės pajamų šaltinių.

Be to, aktyvi bendruomenė užsiėmė ir kitos infrastruktūros, kuri buvo būtina jos veiklai, rengimu: pastatyti lauko inžineriniai tinklai, biologiniai valymo įrenginiai, namų ūkio pastatas su pirtimi ir viešaisiais tualetais, koplyčia, kurioje pamaldoms gali susirinkti iki 200 žmonių. Šiuo metu rengiami techniniai projektai gyvenimo sąlygoms gerinti, jau yra pastatytas ir ruošiamas atiduoti Valstybinei komisijai vertinti pirmasis Lietuvoje sertifikuotas pasyvus Reabilitacijos paslaugų pastatas.

Bendruomenės siekimas susikurti sau stabilų papildomų pajamų šaltinį tik dar labiau sustiprino dalyvių motyvaciją. Bendruomenės

are still gladly sharing their experience about the growing of medicinal plants and about the equipment of the hothouse: it has been visited by more than 7,000 visitors. More information about the activity of the community may be obtained at the community’s internet website www.pnb.lt.

Advice of “Full House” project supervisor Rūta Jakubonienė:

“Good planning of all activities and the fact that the organization was extremely active in involving experts and specialists from various fields (botanists, experts of ecological farming and specialists of herb processing, specialists of agrarian engineering and solar energy) played their part in determining the success of the project.”

nariai ir dabar labai noriai dalijasi savo patirtimi tiek auginant vaistinius augalus, tiek įrengiant džiovyklą: ją yra aplankę jau daugiau nei 7 000 lankytojų. Daugiau informacijos apie Pilnų namų bendruomenės veiklą ir projektus galite rasti interneto svetainėje www.pnb.lt.

Pataria Pilnų namų bendruomenės projektų vadovė Rūta Jakubonienė:

„Geras visų veiklų planavimas ir tai, kad organizacija labai aktyviai į veiklas įtraukė įvairių sričių ekspertus ir specialistus (botanikus, ekologinio ūkininkavimo, vaistažolių perdirbimo, agrarinės inžinerijos ir saulės energetikos specialistus) smarkiai prisidėjo prie projekto sėkmės.“

Trakėnų kaimo bendruomenės centras
Community Centre of Trakėnai village

Kurkime gražesnę aplinką Trakėnuose!

Let's create a nicer environment
in Trakėnai

- Medžių genėjimas ir vejos priežiūra rudenį
Tree trimming and care of the lawn in autumn

When implementing the project “Let's create a nicer environment in Trakėnai!”, funded by the *Leader+* programme, the Community Centre of Trakėnai village wanted to clean up the environment in Trakėnai and in the surrounding villages, to help the local people to clean and to maintain their homesteads. The project was aimed at creation of a modern material base that would help to provide services of environmental clean-up and to allow the creation of at least two jobs.

“We wanted to have a nice, clean environment in our village. However, the biggest problem was a lack of equipment necessary for cleaning of the environment”, explains Trakėnai community chairperson and project supervisor Valda Arelienė. “When incubating the idea of the project we decided that such a project might be useful for the community of the village not only in financial terms (services of cleaning of the environment are fee-paying) or in terms of aesthetics, but also in its social aspect – it is necessary to create new, even if only a few, jobs and to increase employment of local residents, and to increase their abilities. At the beginning of the implementation of the project we had a meeting with members of the community, we carried out a questionnaire of the residents, and we made sure that residents evaluated this project positively.”

Basic information

Location: Trakėnai village, Kalvarija local council, Kalvarija district

Duration of the project: July 2011 – November 2011

Contacts: phone: +370 60 038 197
e-mail: trakenukaimas@gmail.com
www.trakenukaimas.lt,
www.sodastau.lt

Pagrindinė informacija

Vietovė: Trakėnų kaimas, Kalvarijos seniūnija, Kalvarijos savivaldybė

Projekto trukmė: 2011 m. liepa – 2011 m. lapkritis

Kontaktai: tel. 8 600 38 197;
el. paštas trakenukaimas@gmail.com;
www.trakenukaimas.lt,
www.sodastau.lt

Vykdydamas programos *Leader+* finansuojamą projektą „Kurkime gražesnę aplinką Trakėnuose“ Trakėnų kaimo bendruomenės centras siekė sutvarkyti aplinką Trakėnuose ir aplinkiniuose kaimuose, padėti kaimo žmonėms tvarkyti ir prižiūrėti savo sodybas. Projektu norėta sukurti modernią materialinę bazę, padėsiančią teikti aplinkos tvarkymo paslaugas, ir sudaryti sąlygas bent dviem darbo vietoms sukurti.

„Savo kaime norėjome turėti gražią, sutvarkytą aplinką. Tačiau didžiausia problema buvo aplinkos tvarkymui reikalingos įrangos stygius, – pasakoja Trakėnų kaimo bendruomenės pirmininkė ir projekto vadovė Valda Arelienė. – Brandinant projekto idėją nuspręsta, kad toks projektas gali būti naudingas kaimo bendruomenei ne tik finansiniu (aplinkos tvarkymo paslaugos yra mokamos) ar estetiniu požiūriais, bet ir socialiniu aspektu – būtina sukurti naujas, kad ir tik kelias, darbo vietas ir didinti vietos gyventojų užimtumą, didinti jų gebėjimus. Pradėdami projektą buvome susitikę su bendruomenės nariais, atlikome gyventojų apklausą ir išitikinome, kad gyventojai teigiamai žiūri į tokį projektą.“

Projekto veiklos ir rezultatai

Rengiant projektą buvo sudaryta už projektą atsakingų žmonių komanda, kuri rūpinosi projekto įgyvendinimu, viešaisiais pirkimais, bendravimu su atitinkamomis institucijomis (vietos valdžia, kitomis bendruomenėmis) ir kitais reikalais.

Vejos pjovimas
Lawn mowing

Activities and results of the project

When preparing the project a team of people responsible for the project was organized, and took care of implementation of the project, public procurement, communication with corresponding institutions (local authorities, other communities) and of other undertakings.

With the funds of the project machinery necessary for clean-up of the environment was obtained – a special tractor that operates with less noise than standard lawn mowers and is less polluting of the environment. During the cutting, the cut grass is shredded in such small pieces that after falling down to the roots of the

Projekto lėšomis buvo įsigyta aplinkos tvarkymui reikalinga technika – specialus traktoriukas, kuris dirba tyliau nei įprastos vejpjovės ir teršalų į aplinką išmeta mažiau. Pjovimo metu žolės stiebeliai yra supjaustomi taip smulkiai, kad lengvai nukritę tarp žolės šaknų jie greitai pavirsta natūraliomis organinėmis maistinėmis medžiagomis ir taip patrešia veja. Rezultatas – žalia ir patraukli veja. Šia mašina galima pjauti žolę, surinkti lapus, valyti sniegą.

Šiuo metu už tam tikrą mokestį Trakėnų kaimo ir jo apylinkių gyventojams siūloma pasinaudoti bendruomenės teikiamomis aplinkos tvar-

grass it soon transforms into natural organic nutrients, and thus fertilizes the lawn. Result - green and attractive lawn. This machine can cut grass, gather leaves, and clean snow.

Currently for a certain payment residents of Trakėnai and of the surrounding villages are offered to use environmental clean-up services which are provided by the community. Services are provided all year round, during all seasons: it is possible to clean and maintain the environment of homesteads (to cut grass, form hedges, prune trees, plant lawn and to maintain it), and in winter to clear the pathways of homesteads. Such services may be used not only by the people of Trakėnai village, but also residents of the surrounding neighbourhoods. Official results of the project are fairly modest, however, they make the community happy, and the community hopes that the project is going to bring a permanent benefit. By means of this project two jobs have been created in Trakėnai village.

kymo paslaugomis. Paslaugos teikiamos ištisus metus, visais metų laikais: galima sutvarkyti ir prižiūrėti sodybų aplinką (pjauti veją, formuoti gyvatvores, genėti medžius, sodinti veją ir ją prižiūrėti), žiemą – nuvalyti sodybų takus. Paslaugomis gali naudotis ne tik Trakėnų kaimo žmonės, bet ir apylinkių gyventojai. Oficialūs projekto rezultatai gana kuklūs, tačiau labai džiugina bendruomenę, kuri tikisi, kad projektas teiks ilgalaikę naudą. Projektas sukūrė 2 darbo vietas Trakėnų kaime.

Iškilusios problemos

„Projekto paraiškės rengimas nebuvo sudėtingas – kylančius klausimus aiškinomės su kompetetingais specialistais, – prisimena projekto vadovė Valda Arelienė. – Tačiau pradėjus įgyvendinti projektą viena didžiausių problemų tapo tai, kad neturėjome projektui reikiamų apyvartinių lėšų (virš 20 tūkst. Lt).

- Krūmų genėjimo darbai pavasari
Tree trimming and care of the lawn in autumn

Projektų lėšomis įsigytas traktoriukas
Tractor bought with project funds

Problems that occurred

“Preparation of the application for the project was not very complicated - we consulted with competitive specialists on the relevant questions.”, recalls the supervisor of the project, Valda Arelienė. “However, when we started to implement the project one of the biggest problems was the fact that we did not have the liquid assets which were needed for the project (over 20,000 LTL). Although according to the terms of the contract of the project 80% of the project’s value is sponsored with finance from the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), a further 10 percent sponsorship comes from the Municipality of Kalvarija, and the remaining 10% is from communal funds; however, we received the support of EAFRD, as a repayment, only after presenting the bills for purchase of the machinery. For this reason the community for some time had to look for ways to receive a loan. Luckily, two members of the community agreed to give a loan.”

Nors pagal projekto sutartį 80 proc. projekto vertės finansuoja Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP), 10 proc. – Kalvarijos savivaldybė, o likę 10 proc. – bendruomenės lėšos, tačiau EŽŪFKP parama, kaip kompensacija, gavome tik pateikę technikos įsigijimo sąskaitas. Todėl ilgai teko ieškoti, kas bendruomenei suteiktų paskolą. Laimei, paskolą suteikė du bendruomenės nariai.“

Projekto poveikis

„Kol kas apie ilgalaikį poveikį daug pasakyti negalime, nes projektas įgyvendintas neseniai, tik 2011 m., ir kol kas dar santykinai nedaug gyventojų pasinaudojo projekto rezultatais. Tačiau tikime, kad ateityje mūsų teikiamomis paslaugomis bus naudojamosi gero-kai daugiau. Įsigijus įrangą buvo sutvarkyti seni kaimo sodai, nugenėtos nereikalingos, ligų pažeistos šakos,

Impact of the project

Valda Arelienė optimistically evaluates the success of the project. *“For the moment we can not say much about the permanent impact since the project has only recently been implemented, during 2011, and as of yet relatively few residents have availed of the results of the project. However, we hope that in the future the services which are being provided by us are going to be availed of by more people. After the machinery was obtained, old gardens of the village were cleaned, unnecessary and damaged branches were pruned, lawns were cleaned and maintained, thus, the general appearance of the village changed, it became more attractive and more scenic. Gardens became healthier, they should be more fertile. We want to prove that not only cities are able to clean their environment nicely, but villages as well.”*

The funds received for fee-paying services will be used for the needs of the community: insurance of buildings and property, electric power and waste removal costs. The community is also saving money for the purchase of more accessories for the tractor, the machinery and tools for clean-up of the environment.

Information about the services being provided may be obtained from a special website of clean-up of the environment www.sodastau.lt, and information about the activity of the Community Centre of Trakėnai village at the community website www.trakenukaimas.lt.

sutvarkytos ir prižiūrėtos vejos, todėl bendras kaimo vaizdas gerokai pasikeitė, tapo patrauklesnis, akiai mielesnis. Sodai tapo sveikesni, turėtų būti ir derlingesni. Norime įrodyti, kad ne tik miestai gali gražiai tvarkytis aplinkas, bet ir kaimai“, – optimistiškai projekto sėkmę vertina Valda Arelienė.

Už mokamas paslaugas gautos lėšos bus panaudotos bendruomenės reikmėms: pastatų ir turto draudimui, mokesčiams už elektros energiją ir atliekų išvežimą. Bendruomenė taip pat kaupia lėšas, už kurias nori įsigyti daugiau priėdų traktoriukui, aplinkos tvarkymo technikos ir priemonių.

Informaciją apie teikiamas paslaugas galima rasti specialioje aplinkos tvarkymo svetainėje www.sodastau.lt, o apie Trakėnų kaimo bendruomenės centro veiklą – bendruomenės tinklalapyje www.trakenukaimas.lt.

Final word

In gathering information for this publication, we learned that a not inconsiderable number of Lithuanian rural communities are just beginning to implement projects which may be expected to lead to business start-ups. An even larger number of communities are considering establishing businesses in the future. We selected these particular community projects because they had been brought to completion and so it was possible to see the further development and continuity of the activity initiated with the project.

We extend our sincere thanks to the members of rural communities:

Virgilijus Šironas

(Ambraziškiai community),

Virginija Žurbenkienė

(Budraičiai community),

Audronė Loreta Kazlauskienė

(Petronys village community),

Rūta Jakubonienė

(“Full House” community),

Valda Arelienė

(Trakėnai village community),

who shared their thoughts and impressions about the entrepreneurship projects being implemented, who told not only of their successes in achieving their goals, but also of the problems they encountered along the way, who gave advice on what has to be taken into consideration when implementing enterprise projects, and who always communicated with sincerity and warmth.

We hope that this publication inspires and motivates rural communities to start their own businesses, which will not only ensure employment and additional income for rural people, but also inspire self-confidence and self-reliance of members of rural communities.

Pabaiga

Renkant informaciją leidiniui įsitikinome, kad nemaža dalis Lietuvos kaimo bendruomenių dar tik pradeda įgyvendinti projektus, kurie, kaip tikimasi, duos pradžią verslui. Dar didesnė dalis bendruomenių galvoja apie verslo steigimą ateityje. Pasirinkome aptarti būtent šių bendruomenių projektus, kadangi projektai jau kuris laikas yra pasibaigę ir galima pamatyti kaip toliau plėtojama projekto pradėta veikla, koks jos tęstinumas.

Labai nuoširdžiai dėkojame kaimo bendruomenių nariams:

Virgilijui Šironui

(Ambraziškių bendruomenė),

Virginijai Žurbenkienei

(Budraičių bendruomenė),

Audronei Loretai Kazlauskienei

(Petronių kaimo bendruomenė),

Rūtai Jakubonienei

(Pilnų namų bendruomenė),

Valdai Arelienei

(Trakėnų kaimo bendruomenė),

pasidalinusiems mintimis ir pastebėjimais apie įgyvendinamus verslumo projektus, papasakojusiems ne tik apie pasiektus rezultatus, bet ir iškilusias problemas, pateikusiems patarimų, į ką atkreipti dėmesį įgyvendinant verslumo projektus bei nuolat šiltai ir nuoširdžiai bendravusiems.

Tikimės, kad šis leidinys įkvėps bei paskatins kaimo bendruomenes imtis savo verslų, kurie ne tik užtikrins kaimo žmonių užimtumą bei papildomas pajamas, bet ir kels kaimo bendruomenių narių pasitikėjimą savimi, savo jėgomis.

Kaimo verslumas:
geroji bendruomenių patirtis

Rural entrepreneurship: good experience
of communities

Leidinį platina
VšĮ „DVI Darnaus vystymo iniciatyvos“

El. paštas: info@dvi.lt
Interneto svetainė: www.dvi.lt

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Tiražas 500 egz.